

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Δ.Π.Μ.Σ.: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ: Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Διπλωματική εργασία

Ο Κριτικός Γραμματισμός στο Νηπιαγωγείο:

«Από τη Θεωρία στην Πράξη»

της

Αλεξίας Πάντα

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνος Ντίνας, Καθηγητής Γλωσσολογίας-Ελληνικής
Γλώσσας και Διδακτικής της, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Π.Δ.Μ.

Εξεταστές:

Ευθυμία Γώτη, Δρ Γλωσσολογίας, Διευθύντρια Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν.
Ημαθίας

Ελισάβετ Χλαπουτάκη, Δρ Γλωσσολογίας, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων
Δυτικής Θεσσαλονίκης

Φλώρινα, Ιούνιος 2024

Copyright © Αλεξία Πάντα, 2024.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και μόνο.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	6
Περίληψη.....	7
Abstract.....	7
Εισαγωγή.....	8
1 ^ο Κεφάλαιο: Εννοιολογικές διασαφήσεις.....	10
1.1.Εννοιολογική διασαφήση του όρου γραμματισμός.....	10
1.2.Εννοιολογική διασαφήση του όρου κριτικός γραμματισμός.....	11
2 ^ο Κεφάλαιο: Η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού.....	13
2.1.Θεμελιώδεις αρχές της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού.....	14
3 ^ο Κεφάλαιο: Παιδαγωγικά μοντέλα κριτικού γραμματισμού.....	16
3.1.Το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων.....	17
3.1.1. Το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας.....	17
3.1.2. Το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή.....	18
3.1.3. Το κείμενο ως κοινωνική πρακτική.....	19
3.1.4. Το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης.....	20
4 ^ο Κεφάλαιο: Ερευνητική Διαδικασία.....	20
4.1. Χρονική διάρκεια – Συμμετέχοντες.....	20
4.2. Μέθοδος.....	21
5 ^ο Κεφάλαιο: Παιδαγωγική εφαρμογή του κριτικού γραμματισμού.....	22
5.1.1. Θεωρητική διερεύνηση του κειμένου και του πλαισίου επικοινωνίας.....	22
5.1.2. Πρακτική εφαρμογή του κειμένου και του πλαισίου επικοινωνίας.....	23

5.2.1. Θεωρητική προσέγγιση του κειμένου ως γλωσσική και νοηματική δομή.....	27
5.2.2. Πρακτική εφαρμογή του κειμένου ως γλωσσική και νοηματική δομή.....	28
5.3.1. Θεωρητική προσέγγιση του κειμένου ως κοινωνική πρακτική.....	58
5.3.2. Πρακτική εφαρμογή του κειμένου ως κοινωνική πρακτική.....	58
5.4.1. Προσέγγιση του κειμένου ως αντικείμενο αξιολόγησης.....	60
Αποτελέσματα.....	65
Συμπεράσματα – Συζήτηση.....	67
Βιβλιογραφία.....	68
Δικτυογραφία.....	71
Παράρτημα.....	72
Τίτλοι βιβλίων που χρησιμοποιήθηκαν.....	72
Ερωτηματολόγιο γονέων.....	73

Αφιερώνεται
στον σύζυγό μου, Γιάννη και
στις κόρες μου, Ραφαέλα και Νάνσυ

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους εκείνους που συνέβαλαν στην περάτωσή της. Αρχικά, τον επιβλέποντα καθηγητή μου και πρόεδρο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, κ. Ντίνα Κωνσταντίνο για τη συνεχή καθοδήγηση και την υποστήριξή του κατά τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας μου. Θερμές ευχαριστίες οφείλω να απευθύνω στην κα Γώτη Ευθυμία και στην κα Χλαπουτάκη Ελισάβετ για τη διαρκή συμπαράστασή τους, καθώς και για τις πολύτιμες γνώσεις και συμβουλές που μου πρόσφεραν. Τέλος, νιώθω ευγνώμων που παρακολούθησα το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα, το οποίο μου έδωσε τη δυνατότητα να ανοίξω τους ορίζοντές μου και να αλλάξω τον διδακτικό μου προσανατολισμό.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μια πρακτική εφαρμογή της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού, όπως σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε, στην προσχολική εκπαίδευση. Κατά τη διάρκεια της τετράμηνης υλοποίησής της, επιχειρήθηκε να αναλυθεί η διαδικασία και να αναζητηθούν απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα: *Μπορεί η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού να εφαρμοστεί στο νηπιαγωγείο; Είναι σε θέση τα νήπια να εμπλακούν και να ανταπεξέλθουν σε θέματα κοινωνικών ζητημάτων, όπως η πείνα και η φτώχεια; Μπορούν μέσω της ανάλυσης ενός πολυτροπικού κειμένου να αντιληφθούν τον σκοπό και την ιδεολογία του κειμένου, ώστε να οδηγηθούν στην κατανόηση του κόσμου και στην ενεργή συμμετοχή τους στην κοινωνία στην οποία ζουν;* Αντικείμενο επεξεργασίας αποτέλεσε η αφίσα της «UNICEF» με τίτλο «Καμιά γενιά χαμένη!». Οι δραστηριότητες ανάλυσης βασίστηκαν στους τέσσερις άξονες του παιδαγωγικού μοντέλου των Χατζησαββίδη, Κωστούλη και Τσιπλάκου (2011): α) το κείμενο ως πλαίσιο επικοινωνίας, β) το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή, γ) το κείμενο ως κοινωνική πρακτική και δ) το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης. Όσον αφορά στα αποτελέσματα αποδείχθηκε ότι ο κριτικός γραμματισμός μπορεί να εφαρμοστεί στην προσχολική εκπαίδευση, καθώς τα νήπια παρακολούθησαν και ενεπλάκησαν στην κάθε φάση της διαδικασίας με ενθουσιασμό και επάρκεια.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Κριτικός γραμματισμός, Προσχολική Εκπαίδευση, Αφίσα, Πολυτροπικό κείμενο.

Abstract:

This paper presents a project based on critical literacy pedagogy, as designed and implemented, in preschool education. Through the entire process, which was conducted over a period of four months, an attempt was made to find answers to the following questions: *Does the pedagogy of critical literacy have a place in kindergarten? Are young children able to engage in and cope with social issues such as hunger and poverty? Through analyzing a multimodal text, can they determine its purpose and the ideology that underlies it, so as to acquire an understanding of the world and actively participate in the society where they live?* The object of analysis was a "UNICEF" poster titled: "No generation lost!" which was processed under the prism of four philosophical axes recommended by the pedagogy of Critical Literacy.

The analysis activities were based on the four axes of the pedagogical model introduced by Hatzisavvidis, Kostouli and Tsiplakou (2011): a) the text as communication framework, b) the text as linguistic structure and meaning, c) the text as social practice and d) the text as subject of evaluation. Through the whole project it was demonstrated that critical literacy is practicable in preschool education, as the children watched and engaged in every phase of the process with enthusiasm and competence.

Key Words: Critical Literacy, Pre-school Education, Poster, Polytropic text.

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών έχουν σημειωθεί σημαντικές αλλαγές αναφορικά με τη διδασκαλία της γλώσσας και του γραμματισμού (Κωστούλη & Στυλιανού, 2014, σ. 257). Ειδικότερα η διεθνής θεωρητική συζήτηση στην έννοια του κριτικού γραμματισμού είναι εξαιρετικά πλούσια. Ωστόσο, στις ελληνόγλωσσες συζητήσεις φαίνεται πως εμφανίζεται τελευταίως, με αναφορές στον δημόσιο και εκπαιδευτικό λόγο, καθώς και στους ευρύτερους παιδαγωγικούς προσανατολισμούς εκπαιδευτικών συστημάτων και προγραμμάτων σπουδών (Κοντοβούρκη, 2013, σ. 25). Στη βαθμίδα της προσχολικής εκπαίδευσης: *«υιοθετείται η προσέγγιση των πολλυγραμματισμών στο πλαίσιο των οποίων, ο κριτικός γραμματισμός κατέχει ιδιαίτερη θέση αντιμετωπίζοντας το κάθε κείμενο ως πολιτισμικό προϊόν που εμπεριέχει ιδεολογικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη, ώστε να γίνονται εις βάθος κατανοητά τα μηνύματα που μεταφέρονται και να συζητούνται υπό το πρίσμα πολιτισμικών, κοινωνικών και άλλων παραμέτρων»* (Π.Σ, 2022, σ. 10).

Σύμφωνα με τις αρχές του κριτικού γραμματισμού η εκπαίδευση στοχεύει στη δημιουργία ενεργών πολιτών με πνεύμα αμφισβήτησης και ικανότητα παρέμβασης και αναδιαμόρφωσης της κοινωνίας (Ντίνιας & Γώτη, 2016). Σε ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού «ο πραγματικός κόσμος εισέρχεται στα συμβάντα γραμματισμού της τάξης» (Heffernan & Lewison, 2000, σ.15), οι μαθητές ενθαρρύνονται «να βλέπουν την καθημερινότητα με νέους φακούς» (Lewison, Flint & Van Sluys, 2002, σσ. 382-383) και οι αναγνώστες διαβάζουν κριτικά κατανοώντας τα κείμενα μέσα από μια κριτική στάση (McLaughlin & DeVogd, 2004).

Σε αυτό το πλαίσιο η παρούσα διπλωματική εργασία, αφορά σε μια πρακτική εφαρμογή του θεωρητικού πλαισίου της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού. Σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε σε χρονικό διάστημα τεσσάρων μηνών, από τον Νοέμβριο του 2023 έως τον Φεβρουάριο του 2024, σε νηπιαγωγείο της πόλης της Αλεξάνδρειας Ημαθίας.

Αντικείμενο επεξεργασίας της πρακτικής εφαρμογής αποτέλεσε μια αφίσα της UNICEF: «Καμιά γενιά χαμένη! Νερό, φαγητό, υγεία για όλα τα παιδιά του κόσμου. Στηρίξτε την εκστρατεία της Unicef και σώστε τη ζωή χιλιάδων παιδιών».

Ως βασικός μεθοδολογικός οδηγός πρόσληψης και διδασκαλίας του κειμένου της αφίσας, χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων των Χατζησαββίδη, Κωστούλη και Τσιπλάκου (2011): *το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας, το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή, το κείμενο ως κοινωνική πρακτική και το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης.*

Ειδικότερα:

- α. το κείμενο και *το πλαίσιο επικοινωνίας του*, με στόχο την ενημέρωση, τον προβληματισμό και την προσπάθεια διάσωσης των παιδιών στην Αφρική.
- β. το κείμενο ως προς *τη νοηματική του δομή*, όπου εντοπίστηκαν τα νοήματα και τα υπονοήματα που προκύπτουν από την επιλογή των λέξεων και των εικόνων που χρησιμοποιούνται στην αφίσα έτσι ώστε να εξυπηρετηθεί ο στόχος του πομπού κι ως προς *τη γλωσσική του δομή*, όπου πραγματοποιήθηκε εστιασμός στη χρήση ουσιαστικών, μετοχών και ρημάτων, στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται, στις γραμματοσειρές και τα σημεία στίξης τα οποία συνδέουν το κείμενο με τις εικόνες.
- γ. το κείμενο ως *κοινωνική πρακτική*, όπου ανιχνεύθηκαν οι προθέσεις του συντάκτη της αφίσας, το ύφος και το ιδεολογικό περιεχόμενο του κειμένου και των σχέσεων εξουσίας που το διέπουν.
- δ. το κείμενο ως *αντικείμενο αξιολόγησης*, ως προς την επίτευξη του τελικού του στόχου, δηλαδή την αλλαγή της στάσης του κόσμου απέναντι στο κοινωνικό πρόβλημα της πείνας και της φτώχειας που πλήττει τις χώρες της Αφρικής.

Βασικός στόχος της εργασίας είναι η επεξεργασία του κειμενικού είδους, της αφίσας της Unicef, υπό το πρίσμα των τεσσάρων αξόνων που προτείνει η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού. Επιμέρους στόχοι είναι η κατανόηση του ρόλου της αφίσας, αλλά και του ρόλου της Unicef, από τους μαθητές του νηπιαγωγείου.

- Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν προς διερεύνηση είναι τα παρακάτω:
- α. Μπορεί ο κριτικός γραμματισμός να εφαρμοστεί στο νηπιαγωγείο; Είναι σε θέση τα νήπια να εμπλακούν σε περίπλοκα θέματα κοινωνικών ζητημάτων, όπως η πείνα και η φτώχεια;
 - β. Είναι σε θέση να απαντήσουν σε ερωτήματα και να ανακαλύψουν νοήματα και υπονοήματα;

1^ο Κεφάλαιο: Εννοιολογικές διασαφήσεις

Προκειμένου να καταστεί κατανοητή η φιλοσοφία του κριτικού γραμματισμού θεωρείται απαραίτητη, αρχικά η διασάφηση του όρου *γραμματισμός*, καθώς και του όρου *κριτικός γραμματισμός*.

1.1. Εννοιολογική διασάφηση του όρου γραμματισμός

Ο γραμματισμός είναι ένα πολύπλοκο και πολυσύνθετο φαινόμενο, όπως προκύπτει από τους διαφορετικούς ορισμούς που έχει ενδυθεί και τις διάφορες εκδοχές με τις οποίες εμφανίζεται κατά εποχές και κοινωνίες (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 24).

Για πολλούς αιώνες ο όρος *γραμματισμός* συνδέθηκε εννοιολογικά με τον όρο *αλφαριθμητισμός*, το περιεχόμενο του οποίου παραπέμπει αποκλειστικά στην εκμάθηση της γραφής και της ανάγνωσης (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 22).

Σύμφωνα με όσα αναφέρει η Μητσικοπούλου (2001, σ. 1), η έννοια γραμματισμός δεν αφορά μόνο την ικανότητα του ατόμου για ανάγνωση και γραφή, αλλά αναφέρεται και στην ικανότητα του ατόμου να λειτουργεί αποτελεσματικά σε διάφορα περιβάλλοντα και καταστάσεις επικοινωνίας χρησιμοποιώντας κείμενα γραπτού και προφορικού λόγου αλλά και μη γλωσσικά κείμενα, όπως εικόνες, σχεδιαγράμματα, χάρτες κ.ά.

Σχετικά πρόσφατα, μόλις τις τελευταίες δεκαετίες, ο ορισμός του γραμματισμού εξελίσσεται και επεκτείνεται πέρα από τα γλωσσικά του όρια αποκτώντας περισσότερο κοινωνικό περιεχόμενο. «*Τόσο η ανάγνωση όσο και η γραφή συνδέονται με διάφορες κοινωνικές παραμέτρους, όπως η κοινωνική τάξη, το φύλο κ.ά.*» (Χλαπουτάκη, 2016, σ. 25).

Στις σύγχρονες προσεγγίσεις, ο γραμματισμός συνδέεται τόσο με τα γλωσσικά συμφραζόμενα όσο και με τα κοινωνικοπολιτικά (Baynham, 2002, σ. 33). Αφορά

στην ικανότητα του ατόμου να κατανοεί, να ερμηνεύει και να αντιμετωπίζει κριτικά τους διάφορους τύπους λόγου, να είναι σε θέση να παράγει μια ποικιλία ειδών λόγου και να ελέγχει τη ζωή και το περιβάλλον του διά του γραπτού λόγου. Με την ευρύτερη αυτή έννοια ο γραμματισμός αποτελεί έναν κοινωνικό θεσμό, ένα περίπλοκο φαινόμενο που συνδυάζει πολλαπλές πολιτισμικές, κοινωνικές, ιστορικές και γνωστικές πλευρές. Κατά συνέπεια, ο γραμματισμός είναι μια κοινωνική και πολιτισμική πρακτική που ενέχει τις ιδεολογικές θέσεις και τις δυναμικές της κοινωνίας μέσα στην οποία διαμορφώνεται (Αλεξίου και συν. 2012, οπ. αναφ. στο Ντίνας & Γώτη, 2016, σσ. 28-29).

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται η δυναμικότητα του φαινομένου, καθώς αφορά μια εξελισσόμενη διαδικασία και όχι μια στατική κατάσταση, της οποίας κάθε επόμενο στάδιο είναι ένας μετασχηματισμός του προηγούμενου (Hasan, 2006, σ. 136).

1.2. Εννοιολογική διασάφηση του όρου κριτικός γραμματισμός

Μετά τη σύντομη περιδιάβαση στην ιστορική εξέλιξη και τις σύγχρονες όψεις του όρου *γραμματισμός*, σε αυτό το κεφάλαιο θα εστιάσουμε στη διασάφηση του όρου *κριτικός γραμματισμός*.

«Η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας να λειτουργήσει ο γραμματισμός ως προϋπόθεση και μέσο για την ενεργοποίηση των ανθρώπων προς τη βελτίωση των κοινωνιών στη βάση της δικαιοσύνης σηματοδοτεί τον κριτικό γραμματισμό» (Χλαπουτάκη, 2016, σ. 31).

Όπως επισημαίνει ο Banks (2003, σ. 18), οι εγγράμματοι πολίτες στις σύνθετες δημοκρατικές κοινωνίες πρέπει να είναι στοχαστικοί, ηθικοί και ενεργοί. Θα πρέπει να διαθέτουν γνώσεις και δεξιότητες που απαιτούνται για να αλλάξουν τον κόσμο και να τον κάνουν πιο δίκαιο και πιο δημοκρατικό. Έτσι, θα επιλυθούν πολλά από τα παγκόσμια προβλήματα που απασχολούν την ανθρωπότητα, όπως η αντιμετώπιση της υπερθέρμανσης του πλανήτη, της φτώχειας, του ρατσισμού και του πολέμου. Επομένως, δεν αναφερόμαστε πλέον στον γραμματισμό ως μια απλή κοινωνική διαδικασία αλλά ως μια κοινωνική πρακτική (Baynham, 2002, σ. 38).

Ως θεωρητική κατασκευή, ο κριτικός γραμματισμός στηρίζεται σε θεωρίες που αντιμετωπίζουν τη γλώσσα ως κοινωνική πρακτική και ως φυσικοποιημένο μέσο

επιβολής και διαπραγμάτευσης ισχύος (Baynham, 2000· Rogers, 2003), καθώς εστιάζει πλέον στο κοινωνικό και πολιτισμικό συγκείμενο των πρακτικών γραμματισμού παρά στις γνωστικές πτυχές ή ζητήματα εκμάθησης της γλώσσας (Street & Lefstein, 2007, οπ. αναφ. στο Κοντοβούρκη & Ιωαννίδου, 2013, σ. 85).

Ο Κουτσογιάννης (2014) αναφέρεται σε δύο εκδοχές του κριτικού γραμματισμού, τη *φιλελεύθερη – ανθρωπιστική παράδοση* και την *κριτική θεωρητική παράδοση*. Μάλιστα, τις παρομοιάζει με τα άκρα ενός συνεχούς ανάμεσα στα οποία κινούνται οι περισσότερες προσεγγίσεις του όρου. Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη – ανθρωπιστική παράδοση, η εκπαίδευση στον γραμματισμό αποτελεί μια δραστηριότητα κατάκτησης του κόσμου των ιδεών και του πολιτισμού, όπως κωδικοποιούνται μέσω της γραφής και των κειμένων, ενώ σύμφωνα με την κριτική θεωρητική παράδοση, η εκπαίδευση, η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος και τα κείμενα δεν αντιμετωπίζονται ως ουδέτερα μέσα μεταφοράς της αλήθειας, αλλά κατανοούνται σε σχέση με την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα.

Οι Τεντολούρης & Χατζησαββίδης (2014, σ. 420) αποδίδουν στον κριτικό γραμματισμό τον χαρακτηρισμό «παιδαγωγική φιλοσοφία» και αντίστοιχα οι (Κοντοβούρκη & Ιωαννίδου, 2013) μιλούν για «ένα εκπαιδευτικό ιδεώδες», κάτω από το οποίο στεγάζονται διάφορες προσεγγίσεις με κάποιες κοινές θεωρητικές θέσεις και παραδοχές (Στάμου, Πολίτης & Αρχάκης, 2016, σ. 30).

Συνεπώς, το περιεχόμενο που συχνά αποδίδεται στον όρο κριτικός γραμματισμός ποικίλει, καθώς επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως η τοπικότητα, η ιστορική συγκυρία, οι προϋπάρχουσες επιστημονικές παραδόσεις και η εκάστοτε εκπαιδευτική εμπειρία. Έτσι, αντί να κάνουμε λόγο για κριτικό γραμματισμό είναι προτιμότερο να μιλάμε για *κριτικούς γραμματισμούς* που διαφέρουν μεταξύ τους (Κουτσογιάννης, 2014, σ. 5).

Πιο συγκεκριμένα, όλοι οι κριτικοί γραμματισμοί εκκινούν από την αντίληψη ότι η ενασχόληση με τα κείμενα δεν έχει ως μοναδικό στόχο την αποτελεσματική λειτουργία του μαθητή ως μελλοντικού πολίτη στις επικοινωνιακές ανάγκες της κοινωνίας, αλλά και την ανάπτυξη της κριτικής του σκέψης απέναντί τους. Σε αυτό το πλαίσιο ο κριτικός γραμματισμός ορίζεται ως η ικανότητα να διαβάζουμε και να κατανοούμε ένα κείμενο θέτοντας ερωτήσεις, όπως: «για ποιον σκοπό έχει

δημιουργηθεί ένα κείμενο;», «ποιου τα συμφέροντα υπονοεί και ποιου τα συμφέροντα υπονομεύει;», «θα μπορούσε το κείμενο να δημιουργηθεί με διαφορετικό τρόπο;» (Στάμου, Πολίτης & Αρχάκης, 2016, σ. 31).

Αυτή η διεύρυνση της έννοιας του γραμματισμού υπό την οπτική «που συνδέει την ανάπτυξη της ατομικής ηθικής ευθύνης με την κοινωνική αλλαγή μέσω της εκπαίδευσης» (Beck, 2005, σ. 393 οπ. αναφ. στο Chlaroutaki & Dinas, 2020, σ. 159) συνδέεται με την παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού, στην οποία θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

2^ο Κεφάλαιο: Η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού

Με την έννοια που πήρε γενικότερα ο όρος γραμματισμός επηρεάστηκαν οι παιδαγωγικές πρακτικές που ακολουθούνταν στο σχολείο και επανανοηματοδοτήθηκαν όροι, θεσμοί και πρακτικές (Χατζησαββίδης, 2007, σ. 4). Έτσι, δημιουργήθηκε ένα νέο παιδαγωγικό πλαίσιο που είναι γνωστό ως παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού.

Η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού αποτελεί μια καινοτόμα προσέγγιση της γλωσσικής διδασκαλίας σύμφωνα με την οποία τα γλωσσικά στοιχεία αλληλοεξαρτώνται από τα κοινωνικά τεκταινόμενα (Χατζησαββίδης, 2009, οπ. αναφ. στο Αναστασιάδου & Ηλιοπούλου, 2014, σ. 8) και απώτερος σκοπός της εκπαίδευσης είναι «η εκπαίδευση του πολίτη στην κοινωνία» (Χατζηλουκά-Μαυρή, 2010, σ. 118).

Η ίδια η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού διαθέτει τη δυναμική που επιτρέπει την κριτική ανάλυση, τη χρήση και αξιολόγηση της γλώσσας και των νοημάτων της. Δίνεται έμφαση στη συνεχώς εξελισσόμενη φύση των κειμενικών ειδών, τα οποία μπορεί να επιτελέσουν λειτουργίες τέτοιες που να επιφέρουν βελτιωτικές αλλαγές στην κοινωνία (Χατζηλουκά-Μαυρή, 2010, σ. 118).

Στόχος της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού είναι μέσω της ενασχόλησης με τη γραφή και ανάγνωση συμβατικών και μη κειμένων η αναγνώριση της κοινωνικής ανισότητας, η κοινωνική αλλαγή, αλλά και η αποδόμηση και αναδόμηση νοημάτων (Comber, 2003, οπ. αναφ. στο Κοντοβούρνη & Ιωαννίδου, 2013, σ. 86).

2.1. Θεμελιώδεις αρχές της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού

Η εκπαίδευση, υπό το πρίσμα του κριτικού γραμματισμού, στοχεύει στη δημιουργία ενεργών πολιτών με κριτικό πνεύμα και ικανότητα αναδιαμόρφωσης της κοινωνίας. *«Βασική επιδίωξη της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού είναι να καταστήσει τους μαθητές συμμετέχοντες στη μαθησιακή διαδικασία και να διαμορφώσει ενεργούς πολίτες, που να λειτουργούν με ισονομία, να διεκδικούν με δημοκρατικό τρόπο τα δικαιώματά τους και να πολεμούν κάθε μορφής κοινωνικό αποκλεισμό»* (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 44).

Συνεπώς, σύμφωνα με την παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού σκοπός της γλωσσικής διδασκαλίας είναι η συν-διαμόρφωση των μαθητών σε κριτικά υποκείμενα δίνοντας έμφαση στην καλλιέργεια του τρόπου με τον οποίο η γλώσσα δομεί ποικίλα κείμενα, καθώς και στην ανάδειξη των πρακτικών διαπραγμάτευσης και παραγωγής των κειμένων με τη συνεργασία όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 35).

Θεμελιακή αρχή της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού είναι ότι τα κείμενα αποτελούν κοινωνικές δράσεις που «κατασκευάζουν», κατ' επιλογή και συνειδητά, ποικίλες οπτικές του κόσμου και πραγματικότητες: κοινωνικές ταυτότητες, ρόλους, αξίες, σχέσεις. Στην παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού τα κειμενικά γεγονότα τίθενται υπό ένα δυναμικότερο πρίσμα. Έτσι, η ανάγνωση των κειμένων ισοδυναμεί με κριτική αποδόμηση της γλώσσας, των ρητών νοημάτων και των υπονοημάτων τους, καθώς και των πραγματικοτήτων που αυτά αναπαριστούν (Χατζηλουκά-Μαυρή, 2010, σ.σ. 118-120).

Οι McLaughlin & DeVogd (2004) προτείνουν τις παρακάτω τέσσερις βασικές αρχές της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού. (α) *Υπέρβαση της κοινοτυπίας*. Χρήση της γλώσσας και άλλων σημειωτικών συστημάτων για την οικοδόμηση νέων τρόπων σκέψης. Έτσι, ο παραδοσιακός ρόλος του δασκάλου, ως αυθεντία, αμφισβητείται καθώς ο ίδιος μεταβάλλεται σε μια δυναμική παρουσία με ενεργό και αναμορφωτικό ρόλο στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. (β) *Εξέταση των πολλαπλών οπτικών*. Σύμφωνα με αυτή την αρχή είναι σημαντικό κατά την αποκωδικοποίηση του κειμένου να ακούγονται όλοι οι διαφορετικοί τρόποι ερμηνείας του και να συνυπολογίζονται ταυτόχρονα. Ο αναγνώστης αμφισβητεί το κείμενο που διαβάζει και προσπαθεί να ανακαλύψει ποιες οπτικές παρουσιάζονται

και ποιες παραλείπονται όπως αναφέρουν οι (Luke & Freebody, 1997). Είναι μια καινοτομία απέναντι στην παραδοσιακή παιδαγωγική που πρεσβεύει την ύπαρξη μιας μόνο «ορθής» ερμηνείας. (γ) *Εστίαση σε κοινωνικοπολιτικά ζητήματα*. Αυτό σημαίνει ότι ο ρόλος του σχολείου δεν είναι ανεξάρτητος ή ουδέτερος από την κοινωνικοπολιτική δράση. Η διδασκαλία πρέπει να ενθαρρύνει τους μαθητές να αποκωδικοποιούν και να ερμηνεύουν τα κείμενα όχι μόνο σύμφωνα με τις προσωπικές τους εμπειρίες, αλλά να αναπτύξουν και μια άλλη συλλογιστική συνδέοντάς τα με την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα, η οποία επηρεάζει τη διαμόρφωση αντιλήψεων, αντιδράσεων και δράσεων. (δ) *Ανάληψη δράσης και προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης*. Αυτή η αρχή συχνά εκλαμβάνεται ως ο ορισμός του κριτικού γραμματισμού. Βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με τις τρεις προηγούμενες διαστάσεις, μέσα από τις οποίες προωθούνται νέες αντιλήψεις και νέοι τρόποι ερμηνείας των κειμένων με σκοπό την ανάληψη δράσης και τον μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Ομοίως, οι Lewison, Flint & Van Sluys (2002), εστιάζουν σε τέσσερις βασικές αρχές. (α) *Ο κριτικός γραμματισμός επικεντρώνεται σε θέματα ισχύος και προάγει τον προβληματισμό, τον μετασχηματισμό και τη δράση*. Οι αναγνώστες σύμφωνα με τον κριτικό γραμματισμό θα πρέπει να είναι σε θέση να αμφισβητήσουν την οπτική που παρουσιάζεται, να προβληματιστούν σχετικά με το ποιες πληροφορίες αποσιωπούνται, να εκφράσουν την αντίθετη οπτική μετασχηματίζοντας την είδηση και να αναλάβουν δράση, με σκοπό να βελτιωθούν οι κοινωνικές ανισότητες. Πρόκειται για μια ενεργή διαδικασία αμφισβήτησης του κόσμου και δέσμευσης για δράση με σκοπό τη μεταβολή του. (β) *Ο κριτικός γραμματισμός εστιάζει στο πρόβλημα και στη συνθετότητά του*. Στον χώρο της εκπαίδευσης τα ζητήματα που προκύπτουν αν και είναι περίπλοκα, συνήθως αντιμετωπίζονται από μια μονόπλευρη οπτική. Με τον κριτικό γραμματισμό, επιδιώκεται η ερμηνεία της συνθετότητας του προβλήματος. Αναζητούνται οι αιτίες και οι παράγοντες που το προκαλούν, οι πολλές και διαφορετικές ερμηνείες, ώστε να υπάρξει μια πιο σφαιρική προσέγγιση, με στόχο την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του. (γ) *Οι τεχνικές που προωθούν τον κριτικό γραμματισμό επαναπροσδιορίζονται στην εκάστοτε περίπτωση*. Στον κριτικό γραμματισμό δεν υπάρχει ένας κατάλογος συγκεκριμένων μεθόδων που να λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα πλαίσια. Όπως αναφέρει ο (Freire, 1998: σ. 11) «Είναι αδύνατον να εφαρμοστεί μια παιδαγωγική πρακτική χωρίς να

επαναπροσδιοριστεί». Ακόμη και αν έχει χρησιμοποιηθεί μια μέθοδος δεν είναι ποτέ η ίδια. Ένας εκπαιδευτικός πρέπει να αναλογίζεται τους δικούς του στόχους και να προσαρμόζει τη μέθοδο στη δική του τάξη. Η επιτυχία δεν μπορεί να επιτευχθεί με την αντιγραφή. Θα πρέπει να αξιολογεί συνεχώς τις απαντήσεις των μαθητών του, ώστε να διαπιστώσει εάν έχουν αφομοιώσει η φιλοσοφία του κριτικού γραμματισμού.

(δ) *Η εξέταση των πολλαπλών οπτικών είναι μια σημαντική πτυχή του κριτικού γραμματισμού.* Η έκφραση ποικίλων οπτικών ωθεί τους μαθητές να επεκτείνουν τη σκέψη τους πέρα από τα δικά τους βιώματα και να ανακαλύψουν διαφορετικές πεποιθήσεις, στάσεις και νοήματα όπως αναφέρει ο (McLaughlin, 2001). Αυτές οι εναλλακτικές οπτικές μας διευκολύνουν να προσεγγίζουμε τις καταστάσεις με μια πιο κριτική ματιά σύμφωνα με αυτά που αναφέρουν οι (Lewison κ.α., 2002· McLaughlin, 2001).

3^ο Κεφάλαιο: Παιδαγωγικά μοντέλα κριτικού γραμματισμού

Ως παιδαγωγική πράξη, ο κριτικός γραμματισμός δεν μπορεί να οριοθετηθεί με εξαντλητικό τρόπο. Πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό ιδεώδες που βρίσκεται σε συνεχή αμφισβήτηση, παρά μια συγκεκριμένη παιδαγωγική προσέγγιση (Green, 2001, οπ. αναφ. στο Κοντοπούρη & Ιωαννίδου, 2013, σ. 86).

Αυτό γίνεται περισσότερο αντιληπτό, εάν μελετήσει κανείς τα προτεινόμενα μοντέλα κριτικού γραμματισμού. Ένα εκ των οποίων είναι: *το [Four Resources Model]* (Freebody & Luke, 1990· Luke, 1992), στη βάση του οποίου οι συμμετέχοντες στη γλωσσική διδασκαλία διερευνούν ταυτόχρονα πώς αποκωδικοποιείται το κείμενο, ποια είναι η σημασία και το νόημά του, πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί και πώς επιχειρεί να κατασκευάσει την πραγματικότητα και να τοποθετήσει τον αναγνώστη. Στο μοντέλο που προτείνεται από την Janks (2000· 2010) ο κριτικός γραμματισμός αντιμετωπίζεται ως μέρος ευρύτερων προγραμμάτων γραμματισμού και στηρίζεται στη συνύπαρξη τεσσάρων στοιχείων: (α) την εξέταση του τρόπου με τον οποίο η γλώσσα συντηρεί κυρίαρχες μορφές αναπαραγωγής της κοινωνικής πραγματικότητας, (β) τη διασφάλιση της πρόσβασης σε κυρίαρχες μορφές της γλώσσας, (γ) την αναγνώριση των διαφορετικών μορφών και πρακτικών γραμματισμού στις οποίες μπορεί κανείς να εμπλακεί κανείς σε κοινωνιο-πολιτισμικά πλαίσια και (δ) τη σύνθεση διαφορετικών σημειωτικών πόρων για νοηματοδότηση και επικοινωνία (Κοντοπούρη & Ιωαννίδου, 2013, σ. 86).

Παρόμοια, η Jones (2006, οπ. αναφ. στο Clarke & Whitney, 2009, σ. 530) προτείνει ένα πλαίσιο τριών σταδίων: *την αποδόμηση* (deconstruction), *την αναδόμηση* (reconstruction) και *την κοινωνική δράση* (social action) προκειμένου οι μαθητές να προσεγγίσουν κριτικά τα κείμενα, τον εαυτό τους και τον κόσμο τους.

Ένα ακόμα μοντέλο της οπτικής του κριτικού γραμματισμού είναι *το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων* που προτείνεται από τους Χατζησαββίδη, Κωστούλη & Τσιπλάκου (2011) *α) το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας, β) το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή, γ) το κείμενο ως κοινωνική πρακτική και δ) το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης.*

3.1. Το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων

Το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων των Χατζησαββίδη, Κωστούλη & Τσιπλάκου (2011), αποτελεί το μεθοδολογικό πλαίσιο της εργασίας και γι' αυτό αναλύεται στη συνέχεια.

3.1.1. Το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας

Αναφορικά με τον πρώτο άξονα, το κείμενο συνιστά μια γλωσσική ενότητα που αποκτά νόημα σε ένα συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο. Είναι βασική αρχή της συστημικής γραμματικής ότι η επικοινωνιακή περίσταση καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη γλωσσική έκφραση. Η ΣΛΓ έχει ως πρωταρχικό στόχο την κατανόηση και ερμηνεία τόσο του κειμένου, όσο και του συγκεκριμένου του, καθώς και της συστημικής σχέσης μεταξύ κειμένου και συγκεκριμένου. Ο Halliday κάνει λόγο για τρεις μεταβλητούς παράγοντες της περιστασης επικοινωνίας, τους οποίους θεωρεί αποφασιστικής σημασίας κατά τη χρήση της γλώσσας: *το πεδίο των κοινωνικών διαδικασιών* (το τι συμβαίνει), *τους συνομιλιακούς ρόλους των κοινωνικών σχέσεων* (ποιοι συμμετέχουν) και *τον τρόπο της συμβολικής διάδρασης* (πώς ανταλλάσσονται τα νοήματα) (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 61).

Το *πεδίο* αναφέρεται στην κοινωνική δραστηριότητα των συμμετεχόντων σε μια κατάσταση. Ειδικότερα, αναφέρεται στο τι είναι αυτό που συμβαίνει σε μια περίσταση επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένου και του ποιο είναι το θέμα που αποτελεί το κίνητρο της επικοινωνίας. *Οι συνομιλιακοί ρόλοι* αναφέρονται στις κοινωνικές σχέσεις και στάσεις των ανθρώπων που παίρνουν μέρος στην περίσταση επικοινωνίας. *Ο τρόπος* αναφέρεται στον ρόλο της γλώσσας σε μια συγκεκριμένη

περίσταση, αλλά και «στο κανάλι επικοινωνίας», δηλαδή ο τρόπος παραγωγής διαφοροποιείται ανάλογα με το αν το κείμενο είναι γραπτό ή προφορικό. Έτσι, κάθε κείμενο δημιουργεί νοήματα που σχετίζονται άμεσα με τους τρεις αυτούς μεταβλητούς παράγοντες, δηλαδή αφορά κάτι (πεδίο), απευθύνεται σε κάποιον (συνομιλιακοί ρόλοι) και τα γλωσσικά του στοιχεία σχετίζονται με χαρακτηριστικούς τρόπους με το συγκεκριμένο (τρόπος) (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 62).

Από τα παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό, όταν μελετάμε ένα κείμενο να προσπαθούμε να εντοπίσουμε: το συγκεκριμένο, το πεδίο, τον τόνο, τον τρόπο, τον αποδέκτη και τον σκοπό παραγωγής του (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 63).

3.1.2. Το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή

Η θεώρηση του κειμένου ως γλωσσική και εννοιολογική/νοηματική δομή έχει ιδιαίτερη βαρύτητα. Ως προς τη *γλωσσική δομή*, το κείμενο συνιστά *δομή* αποτελούμενη από γλωσσικά, άλλα και κάποια άλλα στοιχεία, όπως εικόνα, ήχο, κίνηση, εάν πρόκειται για πολυτροπικό κείμενο. Ταυτόχρονα, εκφράζει, υπονοεί ή υποκρύπτει ένα *νόημα*. Δηλαδή, αποτελεί μια *γλωσσική και νοηματική δομή*. Για να δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό του πρέπει να πληροί κάποιες συγκεκριμένες προϋποθέσεις, οι οποίες ονομάζονται δείκτες κειμενικότητας. Σύμφωνα με τους Beugrande & Dressler τα πιο γνωστά και αποδεκτά κριτήρια κειμενικότητας είναι: η συνοχή, η πληροφορητικότητα, η συνεκτικότητα, η προθετικότητα, η διακειμενικότητα, η καταστασιακότητα/περιστασιακότητα και η αποδεκτότητα. Τα κριτήρια αυτά συμβάλλουν στο να θεωρηθεί ένα κείμενο μια ενότητα λόγου με λειτουργικό χαρακτήρα και όχι μια απλή συμπαράθεση προτάσεων (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 63).

Αναλυτικότερα, το κριτήριο της *συνοχής* αναφέρεται στη σημασιολογική σχέση μεταξύ των γλωσσικών υλικών και μέσων (φράσεις, προτάσεις, παράγραφοι) του κειμένου. Η *πληροφορητικότητα* είναι ο παράγοντας που μας δείχνει ότι, για να γίνει αποδεκτό ένα κείμενο, πρέπει να μεταδίδει στους αποδέκτες του κάποιες νέες πληροφορίες συνδυασμένες με κάποιες ήδη γνωστές. Μάλιστα, θα πρέπει να υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στις γνωστές και νέες πληροφορίες, αλλά και ποιότητα, κυρίως στις νέες, κατά πόσο δηλαδή έχουν ενδιαφέρον για τον δέκτη. Η *συνεκτικότητα* αφορά την κειμενική σύνδεση που επιτυγχάνεται με βάση την εξωκειμενική γνώση του

αποδέκτη, δηλαδή την υποκειμενική, βαθιά σύνδεση του κειμένου, την εννοιολογική και τη γραμματική του σύνδεση που πραγματοποιείται από τη συνοχή και οδηγεί σε λογικές συνεπαγωγές. Η *προθετικότητα* μας δείχνει ότι ο πομπός στοχεύει στην επίτευξη κάποιων συγκεκριμένων στόχων. Είναι η επικοινωνιακή πρόθεση του πομπού, δηλαδή το τι επιδιώκει να πετύχει με το κείμενο. Η *διακειμενικότητα* είναι ο παράγοντας που μας δείχνει ότι η κατανόηση ενός κειμένου εξαρτάται από τη γνώση που έχουν ο πομπός και ο δέκτης, για άλλα ομοειδή κείμενα. Η *καταστασιακότητα/περιστασιακότητα* μας επισημαίνει ότι, για να γίνει δεκτό ένα κείμενο, πρέπει να είναι προσαρμοσμένο στην εξωκειμενική κατάσταση επικοινωνίας και ότι ερμηνεύεται σε συνάρτηση με αυτή. Τέλος, η *αποδεκτότητα* είναι ο παράγοντας που μας δείχνει ότι ο παραλήπτης ενός κειμένου αναγνωρίζει σ' αυτό έναν ή και περισσότερους από τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν, ώστε να δικαιολογήσει και γιατί τα γλωσσικά στοιχεία που προσλαμβάνει έχουν ενότητα και νόημα (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ.σ. 63-68).

Η δεύτερη εννοιολογική κατηγορία του κειμένου αφορά το κειμενικό είδος. Το κάθε κειμενικό είδος αποτυπώνει τα νοήματα που «κατασκευάζουν» οι άνθρωποι, προκειμένου να επιτύχουν τους επικοινωνιακούς τους στόχους. Αυτές οι κατασκευές συνεχώς μεταβάλλονται με δυναμικό τρόπο, γι' αυτό και τα κειμενικά είδη θεωρούνται ως διαδικασίες και όχι ως προϊόντα μιας διαδικασίας. Σε κάθε πολιτισμό υπάρχουν πολλά διαφορετικά κειμενικά είδη, τα οποία εξυπηρετούν διαφορετικούς κοινωνικούς στόχους, όπως να πληροφορήσουν, να ψυχαγωγήσουν, να επιχειρηματολογήσουν, να διαπραγματευτούν διαφορετικές απόψεις ή να εξηγήσουν φυσικά φαινόμενα. Και άλλα πολλά κειμενικά είδη που εξυπηρετούν σκοπούς όπως το να παραγγείλει κανείς ένα γεύμα ή να αγοράσει ένα προϊόν. Τα κειμενικά είδη εξελίσσονται με το πέρασμα των χρόνων, καθώς εξελίσσεται και μεταβάλλεται και ο κοινωνικός στόχος που εξυπηρετούν. Επομένως, ως προς τη νοηματική δομή, το κείμενο αποτελεί τη συνισταμένη όλων των πολιτισμικών και των κοινωνικών – ιδεολογικών φορτίων των οποίων φορέας είναι η γλώσσα (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ.σ. 69-70).

3.1.3. Το κείμενο ως κοινωνική πρακτική

Στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού, η γλώσσα/το κείμενο, προτείνεται να αντιμετωπίζεται ως κοινωνική πρακτική. Ο Halliday χαρακτηρίζει τη γλώσσα ως

κοινωνική πρακτική, τονίζοντας την κοινωνική της διάσταση. Επισημαίνει δηλαδή, ότι η γλώσσα διαμορφώνεται από την κοινωνική πραγματικότητα, αλλά παράλληλα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωσή της. Το κάθε άτομο επιτελεί μέσα στην κοινωνία που ζει πολλούς ρόλους. Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε του επικοινωνία επιτελεί συγκεκριμένους συνομιλιακούς ρόλους, οι οποίοι απορρέουν από τους κοινωνικούς του ρόλους. Η κοινωνική θέση του ατόμου και ο κοινωνικός ρόλος που απορρέει από αυτή επηρεάζουν με καθοριστικό τρόπο τη γλωσσική συμπεριφορά του ατόμου (Ντίνας & Γώτη, 2016, σσ. 70-71).

Βασικό ζητούμενο της προσέγγισης ενός κειμένου, είτε αυτή αφορά το προσωπικό ενδιαφέρον του ατόμου, είτε αφορά τη διδασκαλία του, είναι ο εντοπισμός των κειμενικών επιλογών ως μηχανισμών δόμησης κοινωνικοπολιτισμικών ταυτοτήτων και σχέσεων εξουσίας (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 75).

3.1.4. Το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης

Ο τελευταίος άξονας προσέγγισης του κειμένου αφορά την αποτίμηση της αποτελεσματικότητάς του. Βασικός σκοπός κάθε δημιουργού κειμένου είναι να πείσει τον αναγνώστη/ακροατή του και να του αλλάξει τη στάση του, ενδεχομένως και τη συμπεριφορά του. Σε διδακτικό επίπεδο η αξιολόγηση ενός κειμένου πρέπει να επιδιώκεται με τη δημιουργία πραγματικών συνθηκών, ώστε να κατανοηθεί από τους μαθητές ότι η αποτελεσματικότητα ενός κειμένου δεν έχει μόνο θεωρητική χροιά αλλά και πρακτικό αντίκρισμα (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 75).

4^ο Κεφάλαιο: Ερευνητική διαδικασία

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια ποιοτική έρευνα: η οποία, θεωρείται μια δημιουργική διαδικασία που απαιτεί χρόνο, κριτική και αυξημένη διανοητική και συναισθηματική ενεργητικότητα (Αθανασίου, 2000, σ. 360).

4.1. Χρονική διάρκεια - Συμμετέχοντες

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε νηπιαγωγείο της πόλης της Αλεξάνδρειας Ημαθίας σε τμήμα 22 μαθητών (10 νήπια, 12 προνήπια) σε χρονικό διάστημα τεσσάρων μηνών, από τον Νοέμβριο του 2023 έως τον Φεβρουάριο του 2024. Θα πρέπει να αναφέρουμε πως η ερευνήτρια είναι η υπεύθυνη νηπιαγωγός του τμήματος του

νηπιαγωγείου, όπου υλοποιήθηκε η παρούσα παιδαγωγική εφαρμογή του κριτικού γραμματισμού.

4.2. Μέθοδος

Το κείμενο που επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί ως αφηρητικό υλικό της πρακτικής εφαρμογής είναι το κειμενικό είδος: η αφίσα της Unicef: «*Καμιά γενιά χαμένη! Νερό, φαγητό, υγεία για όλα τα παιδιά του κόσμου. Στηρίξτε την εκστρατεία της Unicef και σώστε τη ζωή χιλιάδων παιδιών*».

Ως βασικός μεθοδολογικός οδηγός επεξεργασίας του κειμένου της εφαρμογής που ακολουθεί, αξιοποιήθηκε το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων των Χατζησαββίδη, Κωστούλη & Τσιπλάκου (2011).

α. το κείμενο και *το πλαίσιο επικοινωνίας του*, όπου η Unicef έχει ως στόχο να ενημερώσει τον κόσμο για το πρόβλημα της έλλειψης πόσιμου νερού, φαγητού και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στην Αφρική, να τον προβληματίσει και να τον πείσει να υποστηρίξει οικονομικά τον αγώνα της.

β. το κείμενο ως προς *τη γλωσσική του δομή*, όπου εστίασαμε στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται, στις γραμματοσειρές και τα σημεία στίξης, τα οποία συνδέουν το κείμενο με την εικόνα. Ως προς *τη νοηματική του δομή*, όπου εντοπίσαμε τα νοήματα και τα υπονοήματα που προκύπτουν από την επιλογή των λέξεων και των εικόνων που χρησιμοποιούνται στην αφίσα έτσι ώστε να εξυπηρετηθεί ο στόχος του πομπού.

γ. το κείμενο ως *κοινωνική πρακτική*, όπου ανιχνεύθηκαν οι προθέσεις του συντάκτη της αφίσας, το ύφος και το ιδεολογικό περιεχόμενο του κειμένου και των σχέσεων εξουσίας που το διέπουν.

δ. το κείμενο ως *αντικείμενο αξιολόγησης*, ως προς την επίτευξη του τελικού του στόχου, δηλαδή την ευαισθητοποίηση του κόσμου απέναντι στο κοινωνικό ζήτημα

της πείνας και της φτώχειας που επικρατεί σε κάποιες χώρες της Αφρικής, και την έμπρακτη υποστήριξη του αγώνα της Unicef.

Για την επεξεργασία του κειμένου σε κάθε έναν από τους τέσσερις άξονες αξιοποιήθηκαν οι πρακτικές των οργανωμένων συζητήσεων και των ερωτήσεων ανοιχτού τύπου. Οι λεκτικές αναφορές αφού ηχογραφήθηκαν και απομαγνητοφωνήθηκαν, περιγράφονται αναλυτικά και με ακρίβεια στη συνέχεια της εργασίας.

5^ο Κεφάλαιο: Παιδαγωγική εφαρμογή του κριτικού γραμματισμού

Για κάθε έναν από τους τέσσερις άξονες προσέγγισης του κειμένου, περιγράφεται αρχικά η θεωρητική του διερεύνηση και στη συνέχεια, ακολουθεί η πρακτική εφαρμογή με τις δραστηριότητες υλοποίησης.

5.1.1. Θεωρητική διερεύνηση του κειμένου και του πλαισίου επικοινωνίας

Για τη διαπραγμάτευση με τους μαθητές επιλέχθηκε το παρακάτω απόσπασμα της αφίσας. Η αποκοπή αυτού του τμήματος της αφίσας στερεί τους μαθητές από το *περικείμενο*, από τα στοιχεία που συμπληρώνουν το νόημά της αλλά συντελούν και στην προσέγγισή της από την οπτική της κοινωνικής πρακτικής (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 81). Η επιλογή αυτή πραγματοποιήθηκε με βάση την ηλικία των μαθητών και τη συνθετότητα του κειμένου.

Τα βήματα που ακολουθήθηκαν για τη διερεύνηση του πλαισίου επικοινωνίας του κειμένου της αφίσας είναι τα παρακάτω:

α) *Εντοπισμός του συγκεκριμένου*: η Unicef δημιούργησε την αφίσα στο πλαίσιο ενός Ραδιομαραθώνιου με στόχο τη συγκέντρωση χρημάτων για τα παιδιά που ζουν σε χώρες της Αφρικής.

β) Το πεδίο, τι συμβαίνει (το θέμα): πρόκειται για αφίσα με θέμα την ενημέρωση του κόσμου ως προς το κοινωνικό ζήτημα της πείνας ως αιτία της φτώχειας των παιδιών στην Αφρική.

γ) Τόνος, ποιοι παίρνουν μέρος και ποια η σχέση τους (σχέση κειμένου- αναγνώστη): διαπιστώνουμε ότι ο πομπός έχει ήδη ευαισθητοποιηθεί (Νερό, φαγητό, υγεία για όλα τα παιδιά του κόσμου) και μέσα από την προτρεπτική προστακτική μας παρακινεί να βοηθήσουμε όλοι (Στηρίξτε την εκστρατεία της Unicef και σώστε τη ζωή χιλιάδων παιδιών).

δ) Τρόπος, το πώς γίνεται η επικοινωνία: για τη μετάδοση του μηνύματος επιλέχθηκε η αφίσα. Πρόκειται για ένα πολυτροπικό κείμενο που συνδυάζει εικόνα, φωτογραφία, και τρεις προτάσεις διαφορετικού μεγέθους και χρώματος γραμματοσειρά.

ε) Αποδέκτης: η αφίσα απευθύνεται στο ευρύ κοινό.

στ) Σκοπός: η αφίσα παρακινεί τον κόσμο να ευαισθητοποιηθεί και να υποστηρίξει οικονομικά τη Unicef προκειμένου να σωθεί η ζωή των παιδιών στην Αφρική.

5.1.2. Πρακτική εφαρμογή του κειμένου και του πλαισίου επικοινωνίας

Η αφίσα (βλ. Εικόνα 1) τοποθετείται σε εμφανές σημείο και με τη βοήθεια κατάλληλων ερωτήσεων τα νήπια περιγράφουν και αναλύουν το είδος αυτού του έντυπου λόγου. Η συγκεκριμένη αφίσα συνδυάζει κείμενο και φωτογραφία. Η ερευνήτρια δείχνει στους μαθητές την αφίσα και αρχίζει μια συζήτηση μαζί τους.

Στη συνέχεια, παρατίθενται οι ερωτήσεις με ενδεικτικές απαντήσεις των μαθητών.

Εικόνα 1: Η αφίσα της Unicef

- Τι βλέπετε εδώ;

Απαντήσεις: -Δύο παιδιά. -Ένα αγόρι και ένα κορίτσι. -Βλέπω δύο παιδιά που το δέρμα τους είναι πολύ σκούρο.

- Τι πιστεύετε ότι είναι ζωγραφιά ή φωτογραφία;

Απαντήσεις: -Εγώ νομίζω ότι είναι φωτογραφία, γιατί η φάτσα τους είναι κάπως έτσι... (Ο μαθητής προσπαθεί να το δείξει με το πρόσωπό του). -Είναι φωτογραφία, επειδή τα παιδιά είναι κάπου έξω στον δρόμο.

- *Πώς νομίζετε ότι νιώθουν τα παιδιά;*

Απαντήσεις: -Είναι στεναχωρημένα. -Είναι φοβισμένα. -Είναι λυπημένα, γιατί είναι φτωχά.

- *Γιατί νομίζετε ότι είναι φτωχά;*

Απαντήσεις: -Επειδή είναι βρόμικα. -Επειδή έχουν παλιά ρούχα. -Αυτά τα παιδιά είναι από την Αφρική.

- *Γιατί πιστεύετε ότι είναι από την Αφρική;*

Απαντήσεις: -Γιατί στην Αφρική έχει πολύ ήλιο και το δέρμα των ανθρώπων είναι μαύρο. -Είναι από την Αφρική γιατί εκεί έχει πολλές ζούγκλες και οι άνθρωποι δεν έχουν φαγητό.

- *Γιατί μας δείχνει δύο παιδιά από την Αφρική;*

Απαντήσεις: -Μάλλον θέλει να μας πει ότι εκεί υπάρχουν χωριά που ζουν πολλοί άνθρωποι και έχουν πολλή δίψα και πεινάνε. Το ξέρω γιατί βλέπω πολλά ντοκιμαντέρ για την Αφρική.

- *Εκτός από τα παιδιά βλέπετε κάτι άλλο;*

Απαντήσεις: -Εγώ βλέπω και γράμματα. -Έχει κόκκινα γράμματα και άσπρα. -Έχει και με μαύρο.

- *Τι νομίζετε ότι λένε τα γράμματα;*

Απαντήσεις: -Μας λένε για τα παιδιά στην Αφρική. -Μάλλον λέει κάτι για τα φτωχά παιδιά. -Εγώ νομίζω ότι όλο αυτό είναι μια αφίσα, έχω αφίσες στα περιοδικά μου και ξέρω.

- *Μοιάζει αυτή η αφίσα με τις δικές σου;*

Απαντήσεις: -Όχι, οι δικές μου έχουν ήρωες από παιδικά, ενώ εδώ δείχνει δύο αληθινά παιδιά.

(Η ερευνήτρια εξηγεί στα παιδιά, πως όλο αυτό πράγματι λέγεται αφίσα, όπως ανέφερε και ο συμμαθητής τους).

Στη συνέχεια, διαβάζει το κείμενο της αφίσας και επικεντρώνεται στον σκοπό δημιουργίας της.

- *Τι είναι η αφίσα;*

Απαντήσεις: -Αφίσα είναι ένα χαρτί που έχει πληροφορίες. -Έχει γράμματα και εικόνες και μας λέει διάφορα.

- Έχετε ξαναδεί αφίσα;

Απαντήσεις: -Έχω δει στο δρόμο. -Έχω αφίσες στα περιοδικά μου.

- Ποιος λέτε να έφτιαξε την αφίσα;

Απαντήσεις: -Αυτός που έβγαλε φωτογραφία τα παιδιά.

- Ποιος είναι ο σκοπός της αφίσας; Τι θέλει να μας πει;

Απαντήσεις: -Να μας δείξει ότι τα παιδιά στην Αφρική είναι φτωχά. -Θέλει να μας πει ότι τα παιδιά δεν έχουν φαγητό και νερό. -Μας λέει να τα βοηθήσουμε και εμείς.

(Η ερευνήτρια δείχνει στα παιδιά ακόμα μια αφίσα για κάποια θεατρική παράσταση (βλ. Εικόνα 2) και συνεχίζει τη συζήτηση).

Εικόνα 2: Αφίσα θεατρικής παράστασης

- Ας δούμε ακόμα μια αφίσα. Τι λέτε μοιάζει με τη δική μας;

Απαντήσεις: -Έχει και αυτή γράμματα. -Έχουν και οι δύο κόκκινα γράμματα. -Αυτή η αφίσα είναι από πολλά παραμύθια.

- Αυτή η αφίσα τι πιστεύετε ότι είναι: ζωγραφιά ή φωτογραφία;

Απαντήσεις: -Είναι ζωγραφιά, δεν είναι σαν αυτή. (Η μαθήτρια δείχνει την αφίσα της Unicef). -Οι φωτογραφίες είναι αλλιώς, άρα αυτό είναι ζωγραφιά. -Είναι ζωγραφιά, γιατί έχει το λαγό, τη χελώνα, γενικά τους μύθους του Αισώπου.

- Τι νομίζετε ότι λένε τα γράμματα;

Απαντήσεις: -Κάποια ιστορία από τους μύθους του Αισώπου. -Για να ξέρουμε πότε θα το δούμε.

(Η ερευνήτρια αφού άκουσε τις απαντήσεις των παιδιών διάβασε το κείμενο δείχνοντας μία – μία τις λέξεις.

- *Τι πληροφορίες μας δίνει η αφίσα;*

Απαντήσεις: -Είναι μία παράσταση για τους μύθους του Αισώπου. -Μας λέει τι ώρα να πάμε και την ημέρα. -Μας λέει ότι είναι στο δημοτικό.

(Στη συνέχεια, η ερευνήτρια δείχνει ακόμα μια αφίσα που αφορά τη συγκέντρωση ειδών πρώτης ανάγκης για τους πλημυροπαθείς στη Θεσσαλία (βλ. Εικόνα 3) και οι μαθητές/τριες την περιγράφουν με τον ίδιο τρόπο.

Εικόνα 3: Αφίσα για τους πλημυροπαθείς

- *Τι βλέπετε σ' αυτή την αφίσα;*

Απαντήσεις: -Έχει χέρια ενωμένα. -Έχει κόκκινα γράμματα και μαύρα.

- *Τι νομίζετε ότι είναι ζωγραφιά ή φωτογραφία;*

Απαντήσεις: -Είναι φωτογραφία. -Είναι φωτογραφία, το κατάλαβα από τα χέρια, έτσι είναι στην πραγματικότητα.

- *Τι νομίζετε ότι λένε τα γράμματα;*

Απαντήσεις: -Να βοηθήσουμε κάποιους.

(Η ερευνήτρια διαβάζει και από αυτή την αφίσα το κείμενο).

- *Τι πληροφορίες μας δίνει αυτή η αφίσα;*

Απαντήσεις: -Να μαζέψουμε τρόφιμα. -Να βοηθήσουμε τη Θεσσαλία.

- *Ποιος νομίζετε ότι έφτιαξε την αφίσα για τη θεατρική παράσταση;*

Απαντήσεις: -Αυτός που θα παίζει στην παράσταση. -Το λένε τα γράμματα εδώ. (Η μαθήτρια δείχνει το σημείο που γράφει το όνομα του δημιουργού της αφίσας).

- *Την αφίσα για τη συγκέντρωση τροφίμων ποιος λέτε να την έφτιαξε;*

Απαντήσεις: -Νομίζω έλεγε κάτι για τη Νάουσα. -Αυτοί που θα στείλουν τα τρόφιμα στους πλημυροπαθείς.

- *Ας διαβάσουμε τώρα και αυτή την αφίσα.*

(Η ερευνήτρια διαβάζει από την αρχή το κείμενο της αφίσας της Unicef: «Καμιά γενιά χαμένη! Νερό, φαγητό υγεία για όλα τα παιδιά του κόσμου. Στηρίξτε την εκστρατεία της Unicef και σώστε τη ζωή χιλιάδων παιδιών».

- *Τώρα που διαβάσαμε την αφίσα μήπως βρήκατε ποιος την έφτιαξε;*

Απαντήσεις: -Η Unicef, το άκουσα που το διάβασες.

- *Τι νομίζετε ότι είναι η Unicef;*

Οι μαθητές/τριες δεν απαντούν.

- *Ποια είναι η Unicef; Την έχετε ξανακούσει;*

Οι μαθητές/τριες δεν γνωρίζουν κάτι για τη Unicef.

- *Τι νομίζετε ότι κάνει η Unicef;*

Απαντήσεις: -Μήπως βοηθάει τα παιδιά; -Μπορεί να βοηθάει τα παιδιά στην Αφρική.

- *Για ποιο σκοπό πιστεύετε ότι έφτιαξαν αυτές τις αφίσες;*

Απαντήσεις: -Η μία είναι για να πάμε στην παράσταση, η άλλη για να είμαστε ενημερωμένοι και η άλλη για να βοηθήσουμε. -Είναι διαφορετικές αφίσες, γράφουν διαφορετικά πράγματα και έχουν διαφορετικά ονόματα.

(Ωραία, εγώ προτείνω να σταματήσουμε κάπου εδώ τη συζήτησή μας, γιατί μάλλον έχετε κουραστεί).

5.2.1. Θεωρητική διερεύνηση του κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή

Η αφίσα είναι πολυτροπικό κείμενο στο οποίο οι εικόνες επεξηγούνται, συμπληρώνονται και ενισχύονται από το κείμενο (Γώτη, Ντίνας & Κοκοζίδου, 2014).

Ως προς τη *γλωσσική και τη νοηματική δομή* του κειμένου διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Χρησιμοποιούνται δύο ελλειπτικές προτάσεις (απουσιάζει το ρήμα), και μία σύνθετη με διαφορετικό χρώμα γραμματοσειρά. Μεταξύ των προτάσεων υπάρχει σημασιολογική σχέση (συνοχή) και σύνδεση με την εικόνα.

Ειδικότερα, στον τίτλο της αφίσας (*Καμιά γενιά χαμένη!*) ο επιτονισμός του μηνύματος με το θαυμαστικό προσθέτει μια κορύφωση στην πληροφορία.

Στην επόμενη πρόταση (*Νερό, φαγητό, υγεία για όλα τα παιδιά του κόσμου*) η χρήση έντονης γραμματοσειράς κόκκινου χρώματος δίνει έμφαση στο κεντρικό μήνυμα της αφίσας που είναι οι βασικές ανάγκες επιβίωσης, τις οποίες δεν πρέπει να στερείται κανένα παιδί.

Η σύνθετη πρόταση με μαύρο χρώμα γραμματοσειρά (*Στηρίξτε την εκστρατεία της Unicef και σώστε τη ζωή χιλιάδων παιδιών*) είναι προστακτική πρόταση που δηλώνει προτροπή – παρακίνηση.

Στις ελλειπτικές προτάσεις (*Καμιά γενιά χαμένη*) και (*Νερό, φαγητό, υγεία για όλα τα παιδιά του κόσμου*) εκφράζεται η επιθυμία – σκέψη του δημιουργού της αφίσας με την πιο συνοπτική μορφή. Η απουσία του ρήματος πετυχαίνει το μέγιστο αποτέλεσμα στην προσέλκυση της προσοχής του αναγνώστη. Η Unicef στοχεύει στην ενημέρωση του κοινού για τη φτώχεια και την πείνα των παιδιών στην Αφρική και αγωνίζεται για την αλλαγή αυτής της κατάστασης. Με τη χρήση της προστακτικής (*στηρίξτε - σώστε*) επιδιώκει την αφύπνιση του κοινού και την οικονομική υποστήριξη του αγώνα της για τη διάσωση των παιδιών στην Αφρική.

5.2.2. Πρακτική εφαρμογή του κειμένου ως γλωσσική και νοηματική δομή

Ακολουθούν οι δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν για την προσέγγιση του κειμένου ως γλωσσική και νοηματική δομή.

Η ερευνήτρια οργανώνει συζήτηση με τα παιδιά:

- *Στην αφίσα υπάρχει η φωτογραφία δύο παιδιών. Μπορούμε να δούμε τα πρόσωπά τους;*

Απαντήσεις: -Όχι, βλέπουμε μόνο το αγόρι, το κορίτσι έχει γυρισμένη την πλάτη.

- *Πώς νομίζετε ότι νιώθουν τα παιδιά;*

Απαντήσεις: -Μάλλον στεναχωριούνται και κοιτάει ο ένας τον άλλο. -Είναι λυπημένα.

- *Γιατί πιστεύετε ότι είναι λυπημένα;*

Απαντήσεις: -Επειδή είναι μόνα τους. -Επειδή το αγόρι κρατάει το κορίτσι από το χέρι. -Μπορεί να φοβούνται.

- *Τι λέτε, το κορίτσι είναι λυπημένο όπως και το αγόρι;*

Απαντήσεις: -Ναι, μάλλον.

- *Πώς μπορούμε να καταλάβουμε το συναίσθημά της αφού δεν βλέπουμε το πρόσωπό της;*

Απαντήσεις: -Ίσως να μπορούμε να τους αντιστρέψουμε και να τους ξαναφωτογραφίσουμε με την ίδια ακριβώς πόζα, έτσι θα δούμε και το πρόσωπο από το κορίτσι.

- *Ωραία ιδέα, ας το δοκιμάσουμε.*

Δραστηριότητα: Μίμηση συναισθημάτων

Τα παιδιά κάνουν ζευγαράκια (αγόρι - κορίτσι) και το κορίτσι μιμείται το συναίσθημα που πιστεύει ότι νιώθει το κορίτσι της αφίσας (βλ. Εικόνα 4).

Εικόνα 4: Μίμηση συναισθημάτων

Ακολουθεί η συνέχεια της συζήτησης.

- *Για ποιο λόγο νομίζετε ότι τα παιδιά είναι λυπημένα;*

Απαντήσεις: -Γιατί δεν έχουν φαγητό. -Μπορεί να μην έχουν γονείς. -Μάλλον είναι φτωχά.

- *Πώς το καταλάβατε ότι είναι φτωχά;*

Απαντήσεις: -Γιατί τα ρούχα τους είναι παλιά. -Είναι φτωχά γιατί έτσι όπως τα βλέπω δεν φαίνεται να έχουν φαγητό, ούτε νερό, ούτε παιχνίδια.

Δραστηριότητα: Ζωγραφική

Η ερευνήτρια δίνει ένα φύλλο εργασίας το οποίο είναι χωρισμένο σε δύο στήλες. Στη μια στήλη υπάρχει η φωτογραφία των παιδιών της αφίσας και στην άλλη στήλη ζητάει από τους μαθητές να ζωγραφίσουν τα παιδιά από μπροστά, ώστε να φαίνεται το πρόσωπο και το συναίσθημα από το κορίτσι (βλ. Εικόνα 5). Τα παιδιά αιτιολογήσουν τις επιλογές τους. Όλοι ζωγράρισαν το κορίτσι λυπημένο.

Εικόνα 5: Ζωγραφική

Συνέχεια της συζήτησης

- *Τι νομίζετε ότι λένε;*

Απαντήσεις: -Ότι πεινάνε. -Ότι θέλουν να πάνε στο σπίτι και δεν ξέρουν τον δρόμο.

Ένας μαθητής προτείνει να κατασκευάσουν κούκλες κουκλοθέατρου για να αναπαραστήσουν τα δύο παιδιά της αφίσας όπως είχαν κάνει σε προηγούμενη δραστηριότητα με τους ήρωες από κάποιο παραμύθι. Χωρίζονται σε ομάδες και κατασκευάζουν τις κούκλες με υλικά της επιλογής τους (βλ. Εικόνα 6).

Εικόνα 6: Κατασκευή κούκλας

Δραστηριότητα: Κουκλοθέατρο

Στη συνέχεια, τα παιδιά παίζουν το κουκλοθέατρο (βλ. Εικόνα 7). Αναφέρουμε ενδεικτικά έναν από τους διαλόγους που ειπώθηκαν.

-Γεια σου κοριτσάκι. Που πηγαίνεις;

-Ήθελα να βρω φαγητό, αλλά χάθηκα.

-Μην ανησυχείς, θα σε βοηθήσω να βρεις τη μαμά σου.

-Δεν ξέρω που είναι.

-Θα ρωτήσουμε κάποιον, έλα πάμε.

Εικόνα 7: Κουκλοθέατρο

Η ερευνήτρια συνεχίζει τη συζήτηση με τα παιδιά.

- *Τώρα θέλω να σας ρωτήσω: Πού νομίζετε ότι ζουν αυτά τα παιδιά;*

Απαντήσεις: -Στην Τουρκία. -Εγώ πιστεύω ότι είναι από την Αφρική γιατί στην Αφρική έχει πολύ ήλιο και το δέρμα των ανθρώπων είναι μαύρο. Στην Αφρική ζουν πολλοί άνθρωποι και εκεί υπάρχει πολλή δίψα, αλλά φτιάχνουν πηγάδια δίπλα σε κάθε σπίτι για να έχουν νερό.

- *Τι πιστεύετε, αυτά τα παιδιά διψάνε;*

Απαντήσεις: -Αυτά τα παιδάκια, αφού ζουν στην Αφρική διψάνε και πεινάνε. Το έχω δει σε ένα από τα ντοκιμαντέρ που βλέπω για την Αφρική.

- *Γνωρίζετε πού βρίσκεται η Αφρική;*

Απαντήσεις: -Όχι.

- *Πώς μπορούμε να το μάθουμε;*

Απαντήσεις: -Να δούμε έναν χάρτη. -Να ανοίξουμε μια μηχανή αναζήτησης. (Οι μαθητές είναι εξοικειωμένοι με τη διαδικασία). -Μπορούμε να τη βρούμε στην υδρόγειο σφαίρα.

Δραστηριότητα

Η ερευνήτρια αξιοποιεί την online εφαρμογή «Google earth» (βλ. Εικόνα 8) και μαζί με τα παιδιά εξερευνούν την ήπειρο της Αφρικής. <https://earth.google.com/web/@5.34616795,24.5642947,3651.48702836a,14136966.52164459d,35y,0.53917017h,0t,0r>. Στη συνέχεια, την εντοπίζουν και στην υδρόγειο σφαίρα (βλ. Εικόνα 9)

Εικόνα 8: Η Αφρική στο Google Earth

Εικόνα 9: Η Αφρική στην υδρόγειο σφαίρα

Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με το κείμενο της αφίσας.

Στην αφίσα εκτός από τη φωτογραφία των παιδιών μου είχατε πει ότι έχει και γράμματα. Ας τη διαβάσουμε από την αρχή για να δούμε τι γράφει. «*Καμιά γενιά χαμένη! Νερό, φαγητό, υγεία για όλα τα παιδιά του κόσμου. Στηρίξτε την εκστρατεία της Unicef και σώστε τη ζωή χιλιάδων παιδιών*».

- *Τα γράμματα είναι όλα τα ίδια;*

Απαντήσεις: -Εδώ έχει άσπρα. -Και εδώ κόκκινα. -Και μετά είναι μαύρα.

- *Γιατί λέτε να συμβαίνει αυτό;*

Απαντήσεις: -Για να είναι όμορφα. -Για να ξεχωρίζουν μεταξύ τους.

- *Γιατί νομίζετε ότι έγραψαν με διαφορετικό χρώμα κάθε πρόταση; Κατά λάθος το έκαναν ή είχαν κάποιο σκοπό;*

Απαντήσεις: -Ήθελαν να το κάνουν έτσι για να ξεχωρίζει. -Το έκαναν για να φαίνεται καλύτερα.

- *Τώρα θα γυρίσω ανάποδα την αφίσα και μετά θα σας την ξαναδείξω και θέλω να μου πείτε ποιο σημείο της αφίσας κοιτάξατε πρώτα.*

Απαντήσεις: Τα κόκκινα γράμματα (όλοι μαζί).

- *Γιατί κοιτάξατε τα κόκκινα γράμματα;*

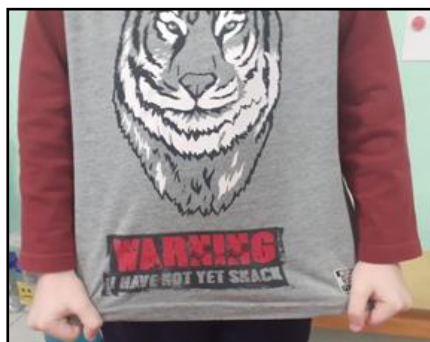
Απαντήσεις: -Γιατί το κόκκινο είναι έντονο και ξεχωρίζει. -Το κόκκινο φαίνεται περισσότερο από τα άλλα χρώματα. -Μας τραβάει την προσοχή.

Στη συνέχεια, παρατηρήσαμε εξώφυλλα από παραμύθια και βιβλία της βιβλιοθήκης της τάξης μας (βλ. Εικόνα 10), για να αντιληφθούν πως όταν θέλουμε να ξεχωρίζει κάτι, έτσι που να το προσέξουν όλοι, επιλέγουμε κόκκινο χρώμα.

Εικόνα 10: Εντοπίζουμε τα κόκκινα γράμματα

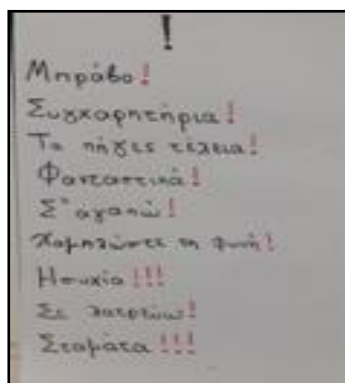
Κάποιος από τους μαθητές παρατήρησε ότι στην μπλούζα του είχε κόκκινα γράμματα (βλ. Εικόνα 11) και έπειτα όλοι έψαχναν τις μπλούζες τους για να δουν αν έχουν κάτι με κόκκινο.

Εικόνα 11: Κόκκινα γράμματα και στις μπλούζες μας

Χρήση του Θαυμαστικού

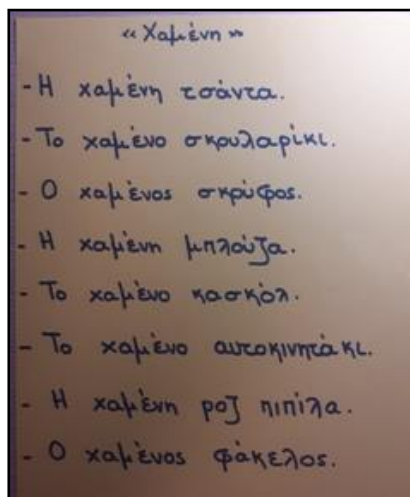
Επειδή τα παιδιά δεν γνωρίζουν τη χρήση του θαυμαστικού, η ερευνήτρια τους εξηγεί σε ποιες περιπτώσεις το χρησιμοποιούμε. Όταν θέλουμε να δείξουμε θαυμασμό, απορία, έκπληξη, όταν θέλουμε να τονίσουμε κάτι ή όταν θέλουμε να κάνουμε τους άλλους να μας προσέξουν. Έπειτα, τα παιδιά αναφέρουν λέξεις και φράσεις με επιτονισμό τις οποίες η ερευνήτρια σημειώνει σε πίνακα (βλ. Εικόνα 12).

Εικόνα 12: Χρήση του θαυμαστικού

Κυριολεκτική χρήση της λέξης «χαμένη»

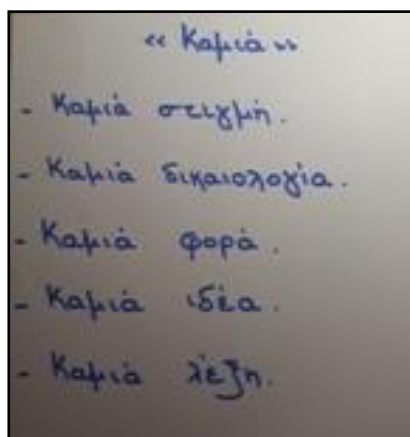
Η ερευνήτρια εξηγεί την κυριολεκτική σημασία της λέξης «χαμένη» και τα παιδιά αναφέρουν διάφορα παραδείγματα τα οποία σημειώνονται σε πίνακα (βλ. Εικόνα 13).

Εικόνα 13: Παραδείγματα με τη λέξη χαμένη

Χρήση της λέξης «καμιά»

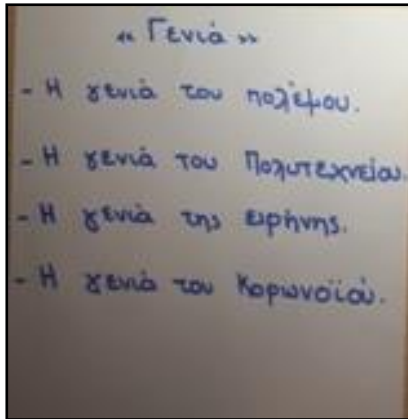
Οι μαθητές αναφέρουν παραδείγματα με τη λέξη «καμιά», τα οποία σημειώνονται σε πίνακα (βλ. Εικόνα 14).

Εικόνα 14: Παραδείγματα με τη λέξη «καμιά»

Χρήση της λέξης «γενιά»

Τα παιδιά αναφέρουν παραδείγματα με τη λέξη «γενιά» και η ερευνήτρια τα καταγράφει σε πίνακα (βλ. Εικόνα 15).

Εικόνα 15: Παραδείγματα με τη λέξη γενιά

Ακολουθεί επεξεργασία του νοήματος όλων των λέξεων του κειμένου.

Επεξεργασία του νοήματος της φράσης «καμιά γενιά»

- *Ας διαβάσουμε πάλι την αφίσα, τι νομίζετε ότι σημαίνει η λέξη «καμιά»;*

Απαντήσεις: -Το τίποτα σημαίνει. -Σημαίνει μηδέν. -Καθόλου.

- *Και η λέξη «γενιά» τι νομίζετε ότι σημαίνει;*

Απαντήσεις: -Γενιά είναι εγώ, εσύ, όσοι βγήκαμε από την κοιλιά της μαμάς μας. -

Γενιά είναι η μέρα που γεννηθήκαμε.

- *Όλα αυτά που λέτε αναφέρονται στη «γέννα». Η «γενιά» σημαίνει κάτι άλλο.*

Πού μπορούμε να αναζητήσουμε πληροφορίες για να μάθουμε τι σημαίνει;

Απαντήσεις: -Σε μια μηχανή αναζήτησης.

Μία μαθήτρια αναλαμβάνει να πληκτρολογήσει τα γράμματα της λέξης «γενιά» σε μια μηχανή αναζήτησης (βλ. Εικόνα 16) και η ερευνήτρια διαβάζει μεγαλόφωνα τις πληροφορίες. «Γενιά είναι το σύνολο των ανθρώπων από τη στιγμή που γεννιούνται μέχρι τη στιγμή που θα γίνουν ενήλικες και θα γεννήσουν τα δικά τους παιδιά».

Εικόνα 16: Αναζήτηση της σημασίας της λέξης «γενιά»

Επεξεργασία του νοήματος της λέξης «χαμένη»

- *Για να ξαναδιαβάσουμε την αφίσα. Τι νομίζετε ότι σημαίνει η λέξη «χαμένη»;*

Απαντήσεις: -Μπορεί οι γονείς τους να κοιμούνται και τα παιδιά να φύγουν κρυφά και να χαθούν. -Όχι, εννοεί τα παιδιά αυτής της γενιάς να μην χαθούν όταν γεννηθούν. -Να μην χάσουν τη ζωή τους και πεθάνουν.

(Όλα αυτά που είπατε είναι σωστά. Η λέξη «χαμένη» έχει δύο τρόπους με τους οποίους μπορούμε να τη χρησιμοποιήσουμε. Όταν χρησιμοποιείται κυριολεκτικά σημαίνει να μη φύγουν κρυφά τα παιδιά και χαθούν. Όταν χρησιμοποιείται μεταφορικά, όπως στην αφίσα μας, σημαίνει να μην χαθεί η ζωή τους, δηλαδή να μην πεθάνουν).

- *Ποιες πιστεύετε ότι μπορεί να είναι οι αιτίες για να χάσουν τα παιδιά τη ζωή τους;*

Απαντήσεις: -Όπως τα παιδιά στην Αφρική που δεν έχουν νερό και φαγητό αν αυτό γίνεται για πολλές μέρες θα πεθάνουν.

(Επομένως, η έλλειψη νερού και φαγητού για πολλές μέρες γίνεται η αιτία να χάσουν τη ζωή τους τα παιδιά. Και εάν πολλά παιδιά χάσουν τη ζωή τους τότε μπορεί να χαθεί ολόκληρη η γενιά).

- *Με ποια άλλη λέξη νομίζετε ότι μπορούμε να αντικαταστήσουμε τη λέξη «χαμένη»;*

Τα παιδιά αναφέρουν παραδείγματα και η ερευνήτρια τα καταγράφει.

«Καμιά γενιά λυπημένη». «Καμιά γενιά αρρωστημένη». «Καμιά γενιά χωρίς εμβόλιο». «Καμιά γενιά βασανισμένη». «Καμιά γενιά διψασμένη». «Καμιά γενιά πεινασμένη». «Καμιά γενιά φοβισμένη». «Καμιά γενιά φτωχή».

Επεξεργασία του νοήματος των λέξεων «Νερό, Φαγητό, Υγεία»

- *Θα ήθελα τώρα να σας ρωτήσω, πόσο σημαντικό είναι το νερό για τον άνθρωπο;*

Απαντήσεις: -Νερό, φαγητό, υγεία, το διάβασα κυρία στην αφίσα το λέει εκεί (η μαθήτρια δείχνει το σημείο που το λέει). -Το νερό το θέλουμε για να πίνουμε και να κάνουμε μπάνιο. -Και για να πλένουμε τα χέρια μας. -Και μερικά φαγητά τα φτιάχνουμε με νερό. -Ένα ακόμα σημαντικό θέλω να πω για το νερό, όταν τελειώνουμε το φαγητό πρέπει οπωσδήποτε μετά να πιούμε νερό γιατί έτσι κάνει καλό στο στομάχι μας.

- *Αν δεν πιούμε νερό, τι θα συμβεί στο σώμα μας;*

Απαντήσεις: -Αν δεν πιούμε νερό θα αρρωστήσουμε και θα πεθάνουμε. -Μια μέρα δεν είχα πιεί καθόλου νερό και μετά ένιωθα σαν να ξεράθηκα.

- *Εννοείς ότι σου έλειπε το νερό και διψούσες;*

Απαντήσεις: -Ναι πολύ, το νερό είναι επιβίωση.

- *Τι σημαίνει επιβίωση;*

Απαντήσεις: -Επιβίωση, είναι ανάγκη για να ζήσουμε.

- *Δηλαδή, θέλεις να πεις ότι το νερό είναι μια ανάγκη που τη χρειαζόμαστε για να επιβιώσουμε;*

Απαντήσεις: -Ναι, γιατί αλλιώς θα πεθάνουμε.

- *Το φαγητό χρειάζεται για την επιβίωση;*

Απαντήσεις: -Πρέπει να τρώμε σωστά, γιατί αν δεν τρώμε και δεν πίνουμε νερό μπορεί να αρρωστήσουμε πολύ και να πεθάνουμε. -Το νερό και το φαγητό το έχουμε ανάγκη για να είμαστε υγιείς, πρέπει να πίνουμε πολύ νερό για να μην αρρωσταίνουμε και να τρώμε καλό φαγητό. -Το φαγητό είναι σημαντικό γιατί εάν δεν φάω θα νιώθω πείνα και δεν θα έχω δύναμη. -Αν δεν φάμε μπορεί και να πεθάνουμε. -Κυρία πρέπει να πω κάτι για το φαγητό, το φαγητό είναι σημαντικό για να μας κάνει μεγάλους και άτρωτους.

- *Τι εννοείς όταν λες «άτρωτους»;*

Απαντήσεις: -Δηλαδή θα γίνουμε πολύ δυνατοί, θα έχουμε μπράτσα και δεν θα αρρωσταίνουμε.

- *Θέλεις να πεις ότι η υγεία μας εξαρτάται από το φαγητό;*

Απαντήσεις: -Η υγεία μας εξαρτάται από το καλό φαγητό, αλλά και από το νερό. -Αν δεν πιούμε νερό θα πεθάνουμε από τη δίψα και αν δεν φάμε θα πεθάνουμε από την πείνα, το έχω δει στην τηλεόραση.

- *Επομένως, λέτε ότι το νερό και το φαγητό είναι πολύ σημαντικές ανάγκες και όλοι οι άνθρωποι τις χρειάζονται για να έχουν υγεία;*

Απαντήσεις: -Εγώ λέω ότι και οι ενήλικες, όπως η μαμά μας, ο μπαμπάς μας, αλλά και τα παιδιά πρέπει να τρώνε και να πίνουν νερό, γιατί αλλιώς θα αρρωστήσουν. -Η μαμά μου όταν γυρνάμε από το σχολείο μου λέει να πάμε γρήγορα να φάμε γιατί θα πέσει κάτω.

- *Εάν αρρωστήσουμε πώς νομίζετε ότι θα γίνουμε πάλι καλά;*

Απαντήσεις: -Θα πάμε στο Κέντρο Υγείας. -Θα πάμε στο γιατρό. -Θα πάρουμε φάρμακα.

Πράγματι, όπως πολύ σωστά είπατε, το νερό και το φαγητό είναι βασικές ανάγκες που τις χρειάζονται όλοι οι άνθρωποι για να έχουν υγεία και είναι πολύ σημαντικές. Αυτές λοιπόν οι ανάγκες είναι κάποια από τα δικαιώματα, αυτά που ονομάζουμε ανθρώπινα δικαιώματα.

- Την έχετε ακούσει αυτή τη λέξη;

Απαντήσεις: -Ποιο γνωστή λέξη δεν έχω ξανακούσει, το δικαίωμα είναι ένα πράγμα που όλοι μπορούμε να το έχουμε, σ' αυτήν την εποχή ειδικά.

- Γιατί λες σ' αυτή την εποχή ειδικά, πιο παλιά οι άνθρωποι δεν είχαν δικαιώματα;

Απαντήσεις: -Πιο παλιά κάποιοι άνθρωποι τους είχαν για σκλάβους και αυτοί δεν είχαν δικαιώματα, ούτε για νερό, ούτε για φαγητό, τώρα αυτό δεν υπάρχει και όλοι έχουν δικαιώματα.

- Στην εποχή μας υπάρχουν άραγε άνθρωποι που στερούνται το δικαίωμα για νερό και φαγητό;

Απαντήσεις: -Όλοι το έχουμε εκτός από κάποιους στην Αφρική, όπως αυτά εδώ τα παιδιά που ακόμα δεν έχουν νερό. (Ο μαθητής σηκώνεται και δείχνει τα παιδιά που απεικονίζονται στην αφίσα).

Η ερευνήτρια σταματάει τη συζήτηση και προτείνει στα παιδιά να ζωγραφίσουν κάτι που να σχετίζεται με το νερό, με το φαγητό και την υγεία.

Εικαστικά

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των δύο ατόμων και χρησιμοποιώντας υλικά της επιλογής τους φιλοτεχνούν ζωγραφιές σχετικές με τις λέξεις: «νερό», «φαγητό», «υγεία» (βλ. Εικόνα 17) και στη συνέχεια, η κάθε ομάδα τις παρουσιάζει στην ολομέλεια.

Εικόνα 17: Εικαστική απόδοση των λέξεων (νερό, φαγητό, υγεία)

Παραμύθι: «Ένας καλύτερος κόσμος, τα δικαιώματα του παιδιού»

Μετά την ανάγνωση του παραμυθιού ακολουθεί σύντομη συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

- *Ποια άλλα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν τα παιδιά;*

Απαντήσεις: -Τον ύπνο. -Ρούχα και παπούτσια. -Παιχνίδια. -Χρειαζόμαστε διασκέδαση και βόλτες για να μην βαριόμαστε. -Κυρία ξέρω, χρειάζονται και σπίτι. - Και αγάπη. -Ένα πολύ σημαντικό είναι να έχουν μαμά και μπαμπά. -Το πιο απίστευτα σημαντικό είναι το σχολείο.

- *Γιατί θεωρείς ότι είναι απίστευτα σημαντικό το σχολείο;*

Απαντήσεις: -Για να μαθαίνουμε όμορφα πράγματα. -Για να μαθαίνουμε γράμματα και να κάνουμε φίλους. -Για να παίζουμε και να περνάμε ωραία.

- *Τι άλλο είναι σημαντικό να έχουν τα παιδιά;*

Απαντήσεις: -Εγώ νομίζω ότι είναι σημαντικό να έχουν Νοσοκομείο και γιατρό.

- *Για ποιο λόγο είναι σημαντικό το νοσοκομείο και οι γιατροί;*

Απαντήσεις: -Γιατί αν χτυπήσουμε που θα πάμε; -Και αν έχουμε εμβόλιο. -Και όταν μας πονάει κάτι ή είμαστε άρρωστοι. -Χωρίς γιατρούς δεν θα έχουμε υγεία.

- *Σωστά. Ας διακόψουμε λίγο τη συζήτησή μας για να ζωγραφίσουμε όλα αυτά που είπατε.*

Εικαστικά

Η ερευνήτρια σχεδιάζει το περίγραμμα ενός μαθητή και όλοι ζωγραφίζουν μέσα σε αυτό κάποιο δικαίωμα (βλ. Εικόνα 18).

Εικόνα 18: «Εικαστική απόδοση της λέξης «ανθρώπινα δικαιώματα»

Διήγημα: «Ένα παιδί διεκδικεί τα δικαιώματά του μέσα από τα γράμματα της Αλφαβήτας».

Μετά την ανάγνωση του διηγήματος οι μαθητές δημιουργούν έναν εννοιολογικό χάρτη με τα ανθρώπινα δικαιώματα (βλ. Εικόνα 19).

Εικόνα 19: «Εννοιολογικός χάρτης»

Συζήτηση

- *Τώρα θέλω να σας κάνω μια ερώτηση. Ποιο ανθρώπινο δικαίωμα θεωρείτε εσείς σημαντικότερο;*

Απαντήσεις: -Τη μαμά και τον μπαμπά. -Οικογένεια. -Σπίτι. -Το σπίτι για να κοιμόμαστε.

(Η πλειοψηφία των μαθητών επέλεξε την οικογένεια και το σπίτι ως σημαντικότερο δικαίωμα).

- *Γιατί είναι σημαντικό να έχουμε οικογένεια;*

Απαντήσεις: -Για να μας προσέχουν και να μην φοβόμαστε. -Για να έχουμε φαγητό. - Η μαμά μας φροντίζει όταν είμαστε άρρωστοι.

- *Υπάρχουν παιδιά που δεν έχουν οικογένεια;*

Απαντήσεις: -Ναι και είναι στο ορφανοτροφείο, αυτά τα παιδάκια τα βοηθάει το ορφανοτροφείο για να ζήσουν, ενώ εμάς μας βοηθάει η οικογένειά μας να ζήσουμε.

- *Τι είναι το ορφανοτροφείο;*

Απαντήσεις: -Είναι ένα σχολείο για τα παιδιά που δεν έχουν σπίτι και εκεί τα φροντίζουν οι δασκάλες. Ξέρω για το ορφανοτροφείο γιατί η μαμά μου δούλευε εκεί, αλλά έφυγε γιατί στεναχωριόταν για τα παιδάκια.

- *Και το σπίτι, γιατί νομίζετε ότι είναι πολύ σημαντικό;*

Απαντήσεις: -Χωρίς σπίτι θα βραχούμε. -Για να έχουμε κρεβάτι για να κοιμόμαστε και να έχουμε και τα ρούχα μας. -Για να ζεσταινόμαστε.

- *Πιστεύετε ότι υπάρχουν παιδάκια που δεν έχουν σπίτι;*

Απαντήσεις: -Υπάρχουν παιδάκια που δεν μένουν στο ορφανοτροφείο, που δεν έχουν μαμά και μπαμπά και μένουν στο δρόμο. Είναι άστεγα. Αυτό μου το έχει εξηγήσει η μαμά μου. -Εγώ έχω δει έξω από το σούπερ μάρκετ παιδάκια που μας ζητάνε λίγο ψωμί και λίγο φαγητό.

- Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι υπάρχουν παιδιά που δεν έχουν σπίτι, που δεν έχουν ψωμί και φαγητό;

Απαντήσεις: -Γιατί είναι φτωγά.

- Και γιατί κάποια παιδιά είναι φτωγά;

Απαντήσεις: -Για να αγοράσουμε ψωμί και φαγητό πρέπει να έχουμε λεφτά.

- Και πού βρίσκουμε τα λεφτά;

Απαντήσεις: -Από την τράπεζα. -Έχουμε και την κάρτα. -Βάζουμε την κάρτα και βγαίνουν λεφτά, πατάμε και κουμπιά.

- Και γιατί κάποιοι άνθρωποι δεν έχουν χρήματα στην τράπεζα;

Απαντήσεις: -Γιατί δεν έχουν δουλειά. -Η μαμά και ο μπαμπάς δουλεύουν για να έχουμε λεφτά.

- Πολύ σωστά.

Στη συνέχεια, η ερευνήτρια προτείνει στα παιδιά να κατασκευάσουν το σπίτι τους και την οικογένειά τους.

Εικαστικά

Οι μαθητές στην ολομέλεια αναφέρουν τα μέλη της οικογένειάς τους και τα απαριθμούν. Έπειτα, ζωγραφίζουν ατομικά σε ορθογώνια χαρτονάκια (βλ. Εικόνα 20).

Εικόνα 20: «Η οικογένεια και το σπίτι του κάθε μαθητή/τριας»

Επεξεργασία του νοήματος της φράσης « για όλα τα παιδιά του κόσμου»

Η ερευνήτρια διαβάζει το κείμενο της αφίσσα από την αρχή και συνεχίζει τη συζήτηση με τα παιδιά.

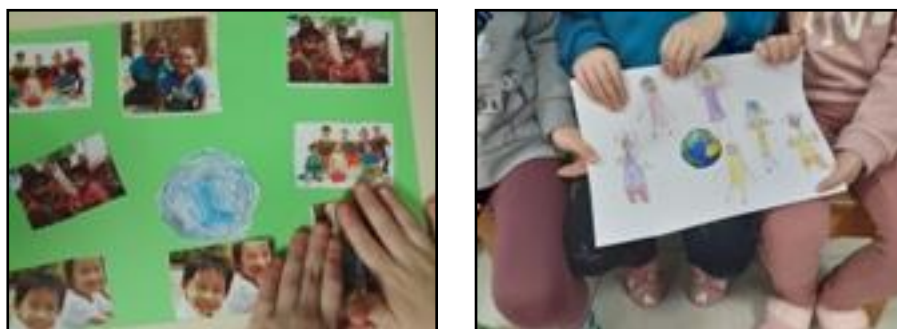
- Στην αφίσσα γράφει: «για όλα τα παιδιά του κόσμου», σε ποιους νομίζετε ότι αναφέρεται;

Απαντήσεις: -Σε εμάς τα παιδιά που μένουμε εδώ. -Και στην Αθήνα. -Στα παιδιά που ζουν στην Αφρική. -Στα παιδιά σε όλο τον πλανήτη.

- *Σωστά. Ας χωριστούμε τώρα σε ομάδες για να ζωγραφίσετε τα παιδιά όλου του κόσμου.*

Εικαστικά

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και φιλοτεχνούν παιδιά από όλο τον κόσμο με ζωγραφική και κολάζ (βλ. Εικόνα 21).

Εικόνα 21: «Κολάζ και ζωγραφική παιδιών από όλο τον κόσμο»

Τραγούδι: «Αν όλα τα παιδιά της γης» Παιδική χορωδία Σπύρου Λάμπρου

Οι μαθητές ακούν το τραγούδι στην ολομέλεια. Αφού τελειώσει, η ερευνήτρια οργανώνει συζήτηση σχετικά με το θέμα του τραγουδιού.

- *Πώς σας φάνηκε το τραγούδι;*

-Ωραίο. -Μου άρεσε.

- *Σε ποιους λέτε ότι αναφερόταν;*

Απαντήσεις: -Στα παιδιά του κόσμου. -Στα κορίτσια και στα αγόρια. -Και στους μεγάλους, έλεγε να δώσουν και αυτοί τα χέρια.

- *Ωραία, ποιο είναι το μήνυμα του τραγουδιού;*

Απαντήσεις: -Να ενωθούν όλοι και οι μικροί και οι μεγάλοι. -Να χορέψουν όλοι μαζί και να αγκαλιάσουν τη γη.

- *Πολύ ωραία.*

Εικαστική απόδοση

Η ερευνήτρια ζητάει από τους μαθητές να ζωγραφίσουν εικόνες που νομίζουν πως ταιριάζουν στους στίχους του τραγουδιού (βλ. Εικόνα 22).

Εικόνα 22: «Εικαστική απόδοση του τραγουδιού»

Προβολή Βίντεο: «Τόσα παιδιά, τόση ευτυχία» Παιδική Χορωδία Σπύρου Λάμπρου
https://www.youtube.com/watch?v=ys8cC3c6Vco&ab_channel=73stefanos

Εικαστική απόδοση

Η ερευνήτρια προτείνει στα παιδιά να ζωγραφίσουν μια εικόνα από το βίντεο και να αιτιολογήσουν την επιλογή τους (βλ. Εικόνα 23).

Εικόνα 23: «Οι μαθητές αποδίδουν εικαστικά μια εικόνα από το τραγούδι»

Η ερευνήτρια οργανώνει συζήτηση με τα παιδιά

- *Θέλω τώρα να σκεφτείτε και να μου πείτε εάν έχουν όλα τα παιδιά του κόσμου τις ίδιες ανάγκες; τα ίδια ανθρώπινα δικαιώματα;*

Απαντήσεις: Όλοι έχουν τα ίδια δικαιώματα.

- *Στην αφίσα γράφει «Νερό, φαγητό, υγεία για όλα τα παιδιά του κόσμου» τι νομίζετε ότι σημαίνει αυτό;*

Απαντήσεις: -Ότι όλα τα παιδιά πεινάνε και διψάνε. -Και όλα τα παιδιά όταν είναι άρρωστα πρέπει να πηγαίνουν στον γιατρό.

- *Σε ποια μέρη στον κόσμο πιστεύετε πως υπάρχουν παιδιά που στερούνται αυτά τα δικαιώματα;*

Απαντήσεις: -Στην Αφρική. -Αυτά τα παιδιά (η μαθήτρια δείχνει τα παιδιά που απεικονίζονται στην αφίσα).

- Ποια δικαιώματα αυτών των παιδιών πιστεύετε ότι έχουν καταπατηθεί;
- Απαντήσεις: -Το νερό και το φαγητό. -Το σπίτι. -Τη μαμά και τον μπαμπά.

Ζωγραφική

Οι μαθητές σε φύλλο εργασίας ζωγραφίζουν δύο δικαιώματα των παιδιών της αφίσας που θεωρούν ότι έχουν καταπατηθεί (βλ. Εικόνα 24)

Εικόνα 24: «Δικαιώματα των παιδιών που καταπατούνται»

Η ερευνήτρια συνεχίζει τη συζήτηση

- Γιατί νομίζετε ότι ο δημιουργός της αφίσας διάλεξε δύο παιδιά από την Αφρική;
- Απαντήσεις: -Γιατί θέλει να δείξει ότι αυτά τα παιδιά δεν έχουν νερό, φαγητό και υγεία. -Θέλει να μας ενημερώσει ότι υπάρχουν παιδιά που διψάνε και πεινάνε και δεν έχουν υγεία. -Γιατί ήθελε να φωτογραφίσει φτωχά παιδιά.

- Πώς κατάλαβες ότι αυτά τα παιδιά είναι φτωχά;

Απαντήσεις: -Έχουν παλιά ρούχα και παλιά παπούτσια. -Φαίνονται βρόμικα.

Προσδιορισμός των αιτιών της φτώχειας

- Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι στις χώρες της Αφρικής οι άνθρωποι είναι τόσο φτωχοί και στερούνται τα δικαιώματά τους;

Απαντήσεις: -Δεν έχουν πόσιμο νερό επειδή δεν βρέχει και το νερό στις λίμνες τελειώνει. -Έχει πολλή ξηρασία.

- Επομένως, λέτε πως ένας λόγος που είναι φτωχοί είναι η έλλειψη βροχής και η μεγάλη ξηρασία. Υπάρχει άλλη γνώμη;

Απαντήσεις: -Δεν έχουν λεφτά, για να βγάλουν λεφτά πρέπει να έχουν δουλειά.

- Οι άνθρωποι στην Αφρική πιστεύετε ότι μπορούν να κάνουν τις ίδιες δουλειές που κάνουν οι γονείς σας;

Απαντήσεις: -Όχι, δεν έχουν βαμβάκι γιατί δεν έχουν νερό να το ποτίσουν. -Εκεί στην Αφρική υπάρχουν πολλές ζούγκλες και δεν υπάρχουν πολλά χωράφια με φρούτα και άλλα όπως σε εμάς και γι' αυτό εκεί πεινάνε.

- *Σωστά, δεν έχουν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν πολλά λαχανικά και φρούτα, επειδή το έδαφος είναι ξερό. Υπάρχει κάποια άλλη γνώμη;*

Απαντήσεις: -Κυρία ξέρω, φταίει ο αρχηγός τους. -Ο κυβερνήτης.

- *Γιατί νομίζετε ότι φταίει ο κυβερνήτης για τη φτώχεια;*

Απαντήσεις: -Μπορεί να είναι αυστηρός και κακός.

- *Τι πιστεύετε ότι θα μπορούσε να κάνει για να τους βοηθήσει και δεν το κάνει;*

Απαντήσεις: -Να φτιάξει πηγάδια. Αν είχαν πηγάδια θα είχαν και περισσότερο φαγητό.

- *Ωραία, για ποιο λόγο λέτε ο κυβερνήτης τους δεν φτιάχνει τα πηγάδια;*

Απαντήσεις: -Γιατί δεν έχουν σκαφέα, ούτε βοηθούς. -Είναι και αυτός φτωχός.

- *Ωραία, όλα αυτά που είπατε ίσως είναι κάποιοι λόγοι που οι άνθρωποι στην Αφρική είναι φτωχοί και στερούνται τα δικαιώματά τους.*

Προσδιορισμός των υπεύθυνων για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών

- *Τώρα θέλω να σκεφτείτε εάν υπάρχει κάποιος που θα μπορούσε να κάνει κάτι, ώστε τα παιδιά που ζουν στην Αφρική να πάψουν να στερούνται όλα αυτά τα δικαιώματα που αναφέρατε.*

Απαντήσεις: -Ξέρω, οι μεγάλοι.

- *Ποιοι είναι οι μεγάλοι;*

Απαντήσεις: -Η μαμά και ο μπαμπάς. -Η γιαγιά και ο παππούς.

- *Και αν όλοι αυτοί που μου είπατε προσπαθήσουν και δεν τα καταφέρουν υπάρχει κάποιος που μπορούν να απευθυνθούν και να ζητήσουν βοήθεια;*

Απαντήσεις: -Ο δικηγόρος της πόλης.

- *Με ποιον τρόπο νομίζετε ότι θα μπορούσε να βοηθήσει ο δικηγόρος;*

Απαντήσεις: -Να αλλάξει κάπως τα πράγματα. -Να τους δώσει σακιά με χρήματα για να μην είναι τόσο φτωχοί. -Να τους δώσει και εμβόλια.

- *Και πού θα βρει τόσα χρήματα ο δικηγόρος;*

Απαντήσεις: -Θα ζητήσει βοήθεια από το δικηγόρο της Γερμανίας. -Θα ζητήσουν χρήματα από όλους τους δικηγόρους από όλες τις χώρες και θα τα μοιράσουν στην Αφρική.

- *Αν κατάλαβα καλά λέτε να βοηθήσουν όλες οι χώρες;*

Απαντήσεις: -Μπορεί να τους βοηθήσει και η Ελλάδα.

- *Πώς νομίζετε ότι μπορεί να βοηθήσει η Ελλάδα;*

Απαντήσεις: -Ο Μητσοτάκης που είναι ο Πρωθυπουργός.

- *Γνωρίζετε όλοι τι είναι ο πρωθυπουργός;*

Απαντήσεις: -Είναι ο αρχηγός. -Όπως ο Μεταξάς που είπατε το όχι.

- *Πολύ ωραία, ο πρωθυπουργός λοιπόν, είναι ο κυβερνήτης μιας χώρας και παίρνει σημαντικές αποφάσεις. Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας πώς μπορεί να βοηθήσει;*

Απαντήσεις: -Να αποφασίσει να βάλει στα φορτηγά πολλούς κουβάδες με νερό και να τους πάει στην Αφρική. -Να τους φτιάξει πηγάδια με πόσιμο νερό. -Να τους δώσει πολλά σακιά με χρήματα για να πάρουν φαγητό και φάρμακα. -Να τους στείλει λεφτά και άντρες και φορτηγά για να φτιάξουν πηγάδια. -Και οι αρχηγοί από την Ιταλία, από την Ισπανία, από την Τουρκία.

- *Επομένως, λέτε να στείλουν βοήθεια οι κυβερνήτες από τις άλλες χώρες. Πολύ ωραία.*

Το χρονικό διάστημα κατά το οποίο συζητούσαμε για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο πλαίσιο της επεξεργασίας του κειμένου ως γλωσσική και νοηματική δομή, συνέπεσε ο εορτασμός της Παγκόσμιας Ημέρας των Δικαιωμάτων, γι' αυτό και η ερευνήτρια αναφέρθηκε σε αυτό και εξήγησε στα παιδιά πως εκείνη την ημέρα οι άνθρωποι στέλνουν μηνύματα που αναφέρονται στον σεβασμό και στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων.

- *Η 11^η Δεκεμβρίου είναι αφιερωμένη στα δικαιώματα των παιδιών, γιατί λέτε να συμβαίνει αυτό;*

Απαντήσεις: -Γιατί υπάρχουν παιδιά που δεν έχουν τα δικαιώματά τους, να όπως τα παιδιά στην Αφρική.

- *Γιατί λοιπόν, κάποια παιδιά στερούνται τα δικαιώματά τους;*

Απαντήσεις: -Τα παιδιά που ζουν στην Αφρική είναι φτωχά και δεν έχουν τα δικαιώματα που έχουμε εμείς.

- *Εκείνη την ημέρα οι άνθρωποι στέλνουν μηνύματα που αναφέρονται στον σεβασμό και την υπεράσπιση των δικαιωμάτων. Εσείς ποιο μήνυμα θα θέλατε να στείλετε για τα ανθρώπινα δικαιώματα;*

Απαντήσεις: -Όλα τα παιδιά να έχουν τα δικαιώματά τους. -Σεβόμαστε τα δικαιώματα των παιδιών.

- Πολύ ωραία!

Δημιουργία αφίσας για την Παγκόσμια Ημέρα των Δικαιωμάτων

Η ερευνήτρια προτείνει στους μαθητές να στείλουν το δικό τους μήνυμα για την Παγκόσμια Ημέρα των Δικαιωμάτων και τα παιδιά αποφασίζουν να φτιάξουν αφίσες. Χωρίζονται σε ομάδες και η κάθε ομάδα δημιουργεί τη δική της αφίσα (βλ. Εικόνα 24).

Εικόνα 24: «Οι αφίσες για την Παγκόσμια Ημέρα των Δικαιωμάτων»

Προβολή Βίντεο στο οποίο περιγράφεται η ζωή ενός κοριτσιού που ζει στην Κένυα:

https://www.youtube.com/watch?v=GL9Du4jAYg&ab_channel=ActionAidHellas

Η ερευνήτρια οργανώνει συζήτηση αναφορικά με το βίντεο που παρακολούθησαν.

- *Πώς σας φάνηκε το βίντεο;*

Απαντήσεις: -Δεν μου άρεσε.

- *Γιατί δεν σου άρεσε;*

Απαντήσεις: -Με έκανε να κλαίω, γιατί τα παιδιά στην Κένυα είναι πολύ φτωχά και λυπημένα.

- *Πώς το κατάλαβες;*

Απαντήσεις: -Γιατί βλέπω τα ρούχα τους που είναι παλιά, το σπίτι τους δεν έχει τίποτα, είναι βρόμικο. -Και έμενα με έκανε λυπημένο, γιατί τα παιδιά στην Κένυα δεν έχουν νερό σαν εμάς και φαγητό. -Δεν έχουν καθαρό νερό και ρεύμα. -Το σπίτι τους είναι με λαμαρίνες. -Και με χώμα. -Και δεν έχουν ωραίο κρεβάτι και έπιπλα.

- *Θυμάστε τι τρώει κάθε μέρα η Έβελιν (το κορίτσι που παρουσιάζεται στο βίντεο);*

Απαντήσεις: -Καλαμπόκι. -Και έναν χυλό.

- *Το δικό σας φαγητό ταιριάζει με αυτό της Έβελιν;*

Απαντήσεις: -Όχι καθόλου.

Φύλλο εργασίας

Οι μαθητές επιλέγουν τις εικόνες, οι οποίες σύμφωνα με το βίντεο, περιλαμβάνουν το φαγητό της Έβελιν (βλ. Εικόνα 25).

Εικόνα 25: «Το φαγητό της Έβελιν, όπως το περιέγραφε το βίντεο»

Συζήτηση

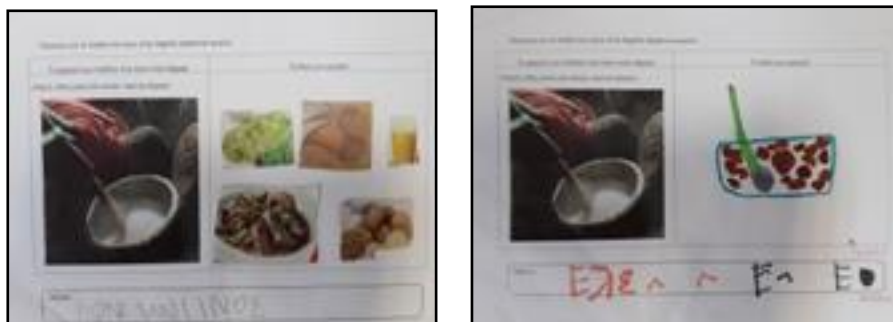
Οι μαθητές κατά τη διάρκεια του δεκατιανού γεύματος, περιγράφουν τι περιλαμβάνει το πρωινό τους στο σχολείο, το συγκρίνουν με το γεύμα των παιδιών που ζουν στην Κένυα και διαπιστώνουν πόσο διαφορετικό είναι από το δικό τους (βλ. Εικόνα 26).

Εικόνα 26: «Το δικό μας πρωινό»

Φύλλο εργασίας

Η ερευνήτρια αναθέτει στους μαθητές μια εργασία για το σπίτι με εμπλοκή των γονέων. Να συμπληρώσουν, όπως μπορούν, στο φύλλο εργασίας το μεσημεριανό τους γεύμα (βλ. Εικόνα 27).

Εικόνα 27: «Το μεσημεριανό μας»

Συζήτηση

Στη συνέχεια, η ερευνήτρια οργανώνει συζήτηση για το νερό που πίνουν οι άνθρωποι στην Κένυα.

- *Πιστεύετε ότι το νερό που πίνουν οι άνθρωποι στην Κένυα είναι πόσιμο;*

Απαντήσεις: -Είναι πολύ βρόμικο. -Είναι καφέ.

- *Και με ποιον τρόπο φτάνει το νερό στο σπίτι τους; Ποιος θέλει να το περιγράψει;*

Απαντήσεις: -Το κουβαλάνε από τις λίμνες με κουβάδες. -Πηγαίνουν ως τη λίμνη με τα πόδια ή με το ποδήλατο για να πάρουν νερό.

- *Σε εμάς γνωρίζετε πώς φτάνει το νερό στα σπίτια μας;*

Απαντήσεις: -Βγαίνει από τη βρύση.

- *Σωστά, αλλά πώς φτάνει μέχρι τη βρύση;*

Οι μαθητές δεν απαντούν.

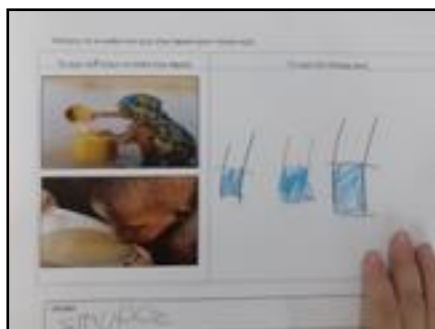
Η ερευνήτρια προβάλλει το παρακάτω βίντεο, προκειμένου τα παιδιά να γνωρίσουν τη σημασία του δικτύου υδροδότησης.

Προβολή Βίντεο: «Ο δρόμος του νερού»

https://www.youtube.com/watch?v=99d0fmtk11I&ab_channel=EugeniaSiampanopoulou

Φύλλο εργασίας

Η ερευνήτρια δίνει ένα φύλλο εργασίας στους μαθητές, όπου τους ζητάει να παρατηρήσουν την εικόνα και στη συνέχεια, να ζωγραφίσουν το νερό που πίνουν οι ίδιοι (βλ. Εικόνα 28).

Εικόνα 28: «Φύλλο εργασίας για το νερό»

Δραστηριότητα Προσομοίωσης

Οι μαθητές μετά από μια βροχερή ημέρα, παρατηρούν ότι στην αυλή του νηπιαγωγείου υπάρχουν σημεία με λασπόνερα και το νερό μοιάζει με το νερό που πίνουν τα παιδιά στην Κένυα. Η ερευνήτρια με αφορμή τη διαπίστωση των παιδιών τους προτείνει να βγουν έξω και να πάρουν με ένα διάφανο ποτήρι λίγο από αυτό το νερό. Στη συνέχεια, σε ένα άλλο διάφανο ποτήρι βάζουν νερό από τη βρύση και τέλος τα συγκρίνουν (βλ. Εικόνα 29).

Εικόνα 29: «Σύγκριση λασπωμένου και καθαρού νερού»

Συζήτηση

Η ερευνήτρια οργανώνει τη συνέχεια της συζήτησης με τα παιδιά.

- Μπορείτε να θυμηθείτε εκτός από το δικαίωμα για πόσιμο νερό και καλό φαγητό, ποια άλλα δικαιώματα στερείται η Έβελιν και όλα τα παιδιά στην Κένυα;

Απαντήσεις: -Το σχολείο, στο βίντεο έλεγε ότι περπατάει δύο ολόκληρα χιλιόμετρα. Τη μαμά και τον μπαμπά, είπε ότι οι γονείς της πέθαναν. -Τα φάρμακα, γιατί αν είχαν φάρμακα η μαμά και ο μπαμπάς της δεν θα πέθαιναν.

- Σωστά. Η μαμά και ο μπαμπάς της έχασαν τη ζωή τους από μια ασθένεια που λέγεται ελονοσία και μεταδίδεται στους ανθρώπους από τα κουνούπια.

- *Με ποιον τρόπο νομίζετε ότι θα μπορούσαν να προστατευτούν, ώστε να μην χάσουν τη ζωή τους;*

Απαντήσεις: -Να πάρουν φάρμακα. -Να έκαναν εμβόλιο. Η μαμά μου έκανε το εμβόλιο για τη γρίπη, για να μην αρρωστήσει.

- *Σωστά! Στις χώρες της Αφρικής οι άνθρωποι στερούνται τα εμβόλια, τα φάρμακα και τους γιατρούς, δηλαδή το δικαίωμα για υγεία.*
- *Γιατί νομίζετε ότι συμβαίνει αυτό;*

Απαντήσεις: -Γιατί είναι φτωχοί. -Αφού δεν έχουν νερό και φαγητό, τι θα έχουν εμβόλια;

- *Σωστά.*

Ερωτηματολόγιο προς τους γονείς των μαθητών

Η ερευνήτρια μοιράζει στους γονείς των μαθητών ένα σύντομο ερωτηματολόγιο με στόχο να διαπιστώσει αν γνωρίζουν τη Unicef και το έργο της. Από τις απαντήσεις διαπιστώνει ότι σχεδόν όλοι γνωρίζουν.

Επεξεργασία του νοήματος της πρότασης: «Στηρίζετε την εκστρατεία της Unicef»

Η ερευνήτρια διαβάει από την αρχή την αφίσα.

- *Ας διαβάσουμε πάλι την αφίσα μας. Εδώ λέει: «Στηρίζετε την εκστρατεία της Unicef και σώστε τη ζωή χιλιάδων παιδιών». Γνωρίζετε τι θα πει εκστρατεία;*

Απαντήσεις: -Εκστρατεία θα πει να επιτεθεί ο στρατός, μου το έχει εξηγήσει ο μπαμπάς μου.

- *Δηλαδή μας λέει να πολεμήσουμε;*

Απαντήσεις: -Όχι εδώ, αλλού.

- *-Υπάρχει άλλη γνώμη;*

(Οι μαθητές δεν απαντούν).

Η ερευνήτρια εξηγεί στα παιδιά πως τη λέξη «εκστρατεία» μπορούμε να τη χρησιμοποιήσουμε με δύο τρόπους. Όταν τη χρησιμοποιούμε κυριολεκτικά σημαίνει την προετοιμασία του στρατού με σκοπό τον πόλεμο, ενώ όταν τη χρησιμοποιούμε μεταφορικά σημαίνει την προσπάθεια με σκοπό να πετύχουμε κάποιον στόχο.

- *Εδώ στην αφίσα, τι από τα δύο λέτε να σημαίνει;*

Απαντήσεις: -Ξέρω, να τους βοηθήσουμε λέει.

- *Πώς το κατάλαβες;*

Απαντήσεις: -Γιατί λέει να σώσουμε τη ζωή χιλιάδων παιδιών. -Μας ζητάει να τους υποστηρίξουμε.

- Ποιος μας το ζητάει;

Απαντήσεις: -Αυτή η Unicef.

- Ποια είναι η Unicef;

Απαντήσεις: -Είναι αγόρια. -Όχι είναι μόνο κορίτσια.

Σε αυτό το σημείο τα παιδιά διαφωνούσαν και η ερευνήτρια τους πρότεινε να ζωγραφίσουν τη Unicef όπως τη φαντάζεται ο καθένας τους.

Εικαστική απόδοση της Unicef (βλ. Εικόνα 30).

Εικόνα 30: «Η Unicef, όπως τη φαντάζονται οι μαθητές»

Τεχνική της ανεστραμμένης τάξης

Στη συνέχεια, η ερευνήτρια αναθέτει στα παιδιά με τη βοήθεια των γονιών τους να συγκεντρώσουν πληροφορίες για τη Unicef και να τις συζητήσουν την επόμενη ημέρα.

Την επόμενη ημέρα στην ολομέλεια οι μαθητές αναφέρουν πληροφορίες για τη Unicef.

Ενδεικτικές απαντήσεις: -Η Unicef είναι ένας Οργανισμός που προστατεύει τα παιδιά. -Φέρνει στα παιδιά τσάντες, μολύβια και ό,τι άλλο χρειάζονται.

- Σε ποια παιδιά τα δίνει;

Απαντήσεις: -Σε όσα ζουν σε χώρες που πεινάνε.

- Ποιος άλλος βρήκε πληροφορίες και θέλει να μας τις πει;

Απαντήσεις: -Η Unicef είναι μια ομάδα από αγόρια και κορίτσια που προσέχουν τα παιδιά και προσπαθούν να βρουν ένα σπίτι στα παιδιά που δεν έχουν. -Είναι μια εταιρεία που στέλνει τρόφιμα και άλλα πολλά σε χώρες της Αφρικής. -Βοηθάει τα φτωχά παιδιά και τους δίνει παιχνίδια. -Δίνει νερό στα παιδιά που πίνουν μολυσμένο νερό, για να μην πεθαίνουν, προσπαθεί να τους φτιάξει πηγάδια. -Δίνει στα παιδάκια

τρόφιμα. -Η Unicef βοηθάει τα παιδιά σε όλο τον κόσμο, όσα χρειάζονται βοήθεια. - Είναι πολλά άτομα, κορίτσι, αγόρι, κορίτσι, αγόρι και βοηθάνε τα παιδιά που θέλουν βοήθεια.

- *Πολύ ωραία! Μπράβο σας! Η Unicef λοιπόν βοηθάει όλα τα ευάλωτα παιδιά, δηλαδή όλα τα παιδιά που χρειάζονται βοήθεια.*

Εκείνο το χρονικό διάστημα, πλησίαζαν τα Χριστούγεννα και κάποια στιγμή διαβάσαμε το παραμύθι: «Το κοριτσάκι με τα σπέρτα». Τα παιδιά έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το παραμύθι. Αμέσως σκέφτηκαν ότι η ηρωίδα του παραμυθιού είναι ένα φτωχό κορίτσι που χρειάζεται βοήθεια. Αυθόρμητα είπαν ότι στερείται το δικαίωμα για φαγητό, για σπίτι και οικογένεια. Μάλιστα κάποιοι μαθητές είπαν χαρακτηριστικά πως αν υπήρχε τότε η Unicef σίγουρα θα τη βοηθούσε. Κάποιος άλλος ανέφερε πως αν περνούσε και την έβλεπε θα της έδινε ολόκληρο το πορτοφόλι ή θα την έπαιρνε στο σπίτι του. Έτσι προέκυψαν οι παρακάτω δραστηριότητες.

Φύλλο εργασίας

Οι μαθητές ζωγραφίζουν κάποια από τα δικαιώματα που πιστεύουν πως έχουν καταπατηθεί (βλ. εικόνα 31).

Εικόνα 31: «Κάποια από τα δικαιώματα που στερείται το κοριτσάκι από το παραμύθι»

Δραματοποίηση του παραμυθιού

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα προτάθηκε από τους μαθητές, οι οποίοι μοίρασαν τους ρόλους και δραματοποίησαν το παραμύθι. Μάλιστα, αποφάσισαν να αλλάξουν το τέλος του παραμυθιού και να σώσουν τη ζωή του κοριτσιού. Το προτεινόμενο τέλος είναι να την πάρει ένας περαστικός στο σπίτι του και να τη φροντίζει για πάντα (βλ. εικόνα 32).

Εικόνα 32: «Δραματοποίηση του παραμυθιού»

Η ιστορία της Unicef με εικόνες

Η ερευνήτρια διαβάζει και εξηγεί την ιστορία της Unicef και στη συνέχεια, οι μαθητές προσπαθούν να τη διαβάσουν οι ίδιοι, βλέποντας τις εικόνες (βλ. εικόνα 33).

Εικόνα 33: «Η ιστορία της Unicef»

Το βιβλίο της Unicef

Η ερευνήτρια διαβάζει το βιβλίο της Unicef, το οποίο προσέλκυσε ιδιαίτερος το ενδιαφέρον των παιδιών για αρκετό χρονικό διάστημα (βλ. Εικόνα 34).

Εικόνα 34: «Οι μαθητές παρατηρούν το βιβλίο της Unicef»

Συζήτηση

Η ερευνήτρια διαβάζει από την αρχή την αφίσα για να τη θυμηθούν τα παιδιά.

- Τώρα λοιπόν που μάθαμε και για τη Unicef έχουμε αρκετές πληροφορίες για να σκεφτούμε ποιος δημιούργησε την αφίσα. ▪ Λοιπόν, ποιος λέτε να την έφτιαξε;

Απαντήσεις: -Η Unicef.

- Και ποιος νομίζετε ότι αποφάσισε τι θα λέει η αφίσα;

Απαντήσεις: -Τα αγόρια και τα κορίτσια που είναι στη Unicef.

- Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι αποφάσισαν να δημιουργήσουν αυτή την αφίσα;

Απαντήσεις: -Ήθελαν να μας δείξουν ότι βοηθάνε αυτά τα παιδάκια. -Ήθελε να δείξει ότι η Unicef προσέχει τα παιδιά.

- Σε ποιους λέτε ήθελε να το δείξει;

Απαντήσεις: -Σε όλους εμάς. -Στα παιδιά και στους ενήλικες.

- Ποιοι είναι οι ενήλικες;

Απαντήσεις: -Οι δασκάλες, οι γονείς μας, όλοι αυτοί.

- Και για ποιο λόγο νομίζετε ότι απευθύνεται στους ενήλικες;

Απαντήσεις: -Για να βοηθήσουν και οι μεγάλοι.

- Με ποιον τρόπο μπορούν οι μεγάλοι να βοηθήσουν;

Απαντήσεις: -Να τους δώσουν χρήματα και αυτή μετά να βοηθήσει τα φτωχά παιδάκια.

- Πολύ ωραία!

Η ιστοσελίδα της Unicef Ελλάδας (<https://www.unicef.org/greece/>)

Στη συνέχεια, η ερευνήτρια αναζητά μαζί με τα παιδιά περισσότερες πληροφορίες για τη Unicef Ελλάδας στην ιστοσελίδα της. Αναφέρει στα παιδιά τους στόχους της, τις δράσεις της, αλλά και τους τρόπους που μπορεί κάποιος να επικοινωνήσει μαζί τους.

Φύλλο εργασίας

Οι μαθητές σε φύλλο εργασίας ζωγραφίζουν και περιγράφουν τρεις από τους στόχους της Unicef (βλ. Εικόνα 35).

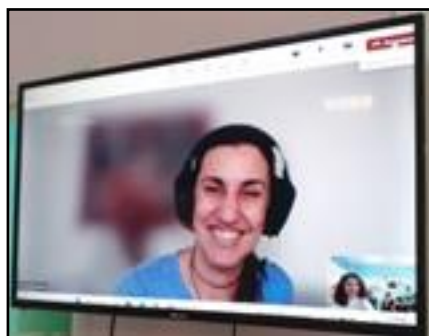
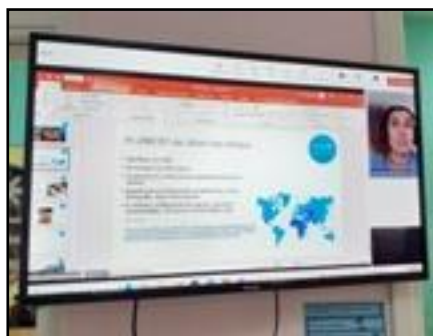
Εικόνα 35: «Οι στόχοι της Unicef»

Επικοινωνία με τη Unicef

Η ερευνήτρια επικοινωνεί τηλεφωνικά με κάποια εκπρόσωπο της Unicef Ελλάδας και οργανώνει μια διαδικτυακή συνάντηση μαζί τους.

Διαδικτυακή Συνομιλία με εκπρόσωπο από τη Unicef

Η διαδικτυακή συνομιλία πραγματοποιήθηκε με την κα Σπέντζου μέσω της πλατφόρμας Microsoft Teams (βλ. Εικόνα 36). Μέσα από την προβολή μιας παρουσίασης που είχε προετοιμάσει, μίλησε στα παιδιά για το έργο της Unicef, για τα άτομα που εργάζονται σε αυτή και για τους τρόπους που μπορεί κάποιος να επικοινωνήσει μαζί τους. Εξήγησε στα παιδιά πως όπου υπάρχει φτώχεια επεμβαίνει η Unicef και αναφέρθηκε σε μια ξεχωριστή εμπειρία που η ίδια έζησε στην Τανζανία.

Εικόνα 36: «Διαδικτυακή συνομιλία με εκπρόσωπο της Unicef Ελλάδας»

Αναμνηστικά από τη Unicef

Πολύ σύντομα παραλάβαμε έντυπο υλικό και αναμνηστικά από τη Unicef (βλ. Εικόνα 37).

Εικόνα 37: «Αναμνηστικές κονκάρδες και αφίσες από τη Unicef»

Κουκλοθέατρο

Η ερευνήτρια υπενθυμίζει στους μαθητές το αρχικό κουκλοθέατρο που έπαιξαν με τα δύο παιδιά της αφίσας και τους προτείνει τώρα που έμαθαν για τη Unicef και το έργο της να ξαναπαίξουν το κουκλοθέατρο. Τα παιδιά κατασκευάζουν άλλη μια κούκλα που θα είναι η Unicef και δοκιμάζουν να παίξουν το κουκλοθέατρο (βλ. Εικόνα 38).

Εικόνα 38: «Τελικό κουκλοθέατρο από τους μαθητές»

Προβολή βίντεο

Η εκπρόσωπος της Unicef Ελλάδας μας προώθησε τα παρακάτω βίντεο, τα οποία στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση του κόσμου απέναντι στα παιδιά που χρειάζονται βοήθεια.

UNICEF – Ένα μήνυμα για κάθε παιδί
<https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?&q=unicef+greece&&mid=291CCB09E9E3DA308232291CCB09E9E3DA308232&&FORM=VRD GAR>

We won't stop / UNICEF

https://www.youtube.com/watch?v=0ZiEwDJMxjs&t=60s&ab_channel=UNICEF

Οι μαθητές αφού παρακολούθησαν τα βίντεο ανέφεραν, πως ένιωσαν συγκίνηση και εξέφρασαν την επιθυμία να τα ξαναδούν. Η ερευνήτρια προτείνει στα παιδιά να δημιουργήσουν το δικό τους βίντεο για να στείλουν ένα δικό τους μήνυμα.

Δημιουργία βίντεο από τους μαθητές

Οι μαθητές ζωγραφίζουν και με τη βοήθεια της ερευνήτριας γράφουν το μήνυμα που θέλουν να στείλουν. Μάλιστα, προτείνουν να χρησιμοποιήσουν κόκκινη ξυλομπογιά και θαυμαστικά στο τέλος για να τονίσουν αυτό που θέλουν να πουν. Στη συνέχεια, η ερευνήτρια με τον ηχογραφέα ηχογραφεί το μήνυμα του κάθε παιδιού. Τέλος, μέσω του προγράμματος δημιουργίας ταινιών, movie maker, δημιουργούν μια ταινία με τα μηνύματά τους.

5.3.1. Θεωρητική διερεύνηση του κειμένου ως κοινωνική πρακτική

Η πρόθεση του συγγραφέα της αφίσας είναι να μας ενημερώσει για τη φτώχεια στην Αφρική, να προειδοποιήσει για τον κίνδυνο που διατρέχει η ζωή των παιδιών στην Αφρική και να μας αφυπνίσει ζητώντας την υποστήριξή μας, ώστε να διορθωθεί αυτή η κατάσταση.

Ως προς το ιδεολογικό περιεχόμενο – μήνυμα διαπιστώνουμε ότι ο συγγραφέας έχει ευαισθητοποιηθεί νωρίτερα από το ευρύ κοινό για το κοινωνικό ζήτημα της φτώχειας στην Αφρική και προσπαθεί να αλλάξει την κατάσταση. Μας παρακινεί να συμβάλλουμε και εμείς και να γίνουμε συμμετοχοί στη διάσωση της ζωής των παιδιών της Αφρικής.

5.3.2. Πρακτική εφαρμογή του κειμένου ως κοινωνική πρακτική

Η ερευνήτρια ξαναδιάβασε από την αρχή το κείμενο της αφίσας και ακολούθησε συζήτηση με τους μαθητές σχετικά με την πρόθεση του δημιουργού και το μήνυμα που μεταφέρει. Δηλαδή, να πείσει τον κόσμο να υποστηρίξει την προσπάθειά του προσφέροντας ένα χρηματικό ποσό.

Συζήτηση

- *Θα ήθελα τώρα να σας ρωτήσω, γιατί λέτε να έκανε αυτή την αφίσα η Unicef;*

Απαντήσεις: -Για να μας πει ότι στην Αφρική υπάρχουν παιδιά που πεινάνε και διψάνε και πρέπει να τα βοηθήσουμε. -Για να μας δείξει ποια είναι. -Για να μας ενημερώσει για το έργο της. -Για να μας πει ότι βοηθάει τα ευάλωτα παιδιά.

- *Η Unicef τι πιστεύετε ότι προσπαθεί να πετύχει;*

Απαντήσεις: -Να βοηθήσει τα ευάλωτα παιδιά και να τα σώσει. -Θέλει να δώσει χρήματα και ο κόσμος για να βοηθήσουν όλοι.

- *Γιατί λέτε χρησιμοποιεί κόκκινο χρώμα σε αυτές τις λέξεις; (Η ερευνήτρια δείχνει το σημείο).*

Απαντήσεις: -Γιατί θέλει να το τονίσει. -Γιατί θέλει να μας κάνει να το προσέξουμε περισσότερο, επειδή είναι το πιο σημαντικό. -Γιατί πρέπει όλα τα παιδιά να έχουν νερό και φαγητό.

- *Πιστεύετε ότι ξέρουν όλοι για το έργο της Unicef;*

Απαντήσεις: Όχι, μπορεί και κάποιος να μην το έχουν ακούσει.

- *Τι νομίζετε ότι πρέπει να κάνει η Unicef για να τη γνωρίσουν όλοι;*

Απαντήσεις: -Πολλές αφίσες σαν και αυτή. -Να το δείξει στο διαδίκτυο. -Να το πει στην τηλεόραση.

- *Ωραία. Η Unicef λοιπόν, πριν από αρκετά χρόνια σκέφτηκε να συνεργαστεί με τους ραδιοφωνικούς σταθμούς και να διοργανώσει έναν Ραδιομαραθώνιο.*

Γνωρίζετε τι είναι ο Ραδιομαραθώνιος;

Απαντήσεις -Όχι.

Η ερευνήτρια εξηγεί στους μαθητές τι είναι ο Ραδιομαραθώνιος και συνεχίζει τη συζήτηση.

- *Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο σκοπός του δημιουργού;*

Απαντήσεις: -Να το μάθουνε οι ενήλικες. -Να το δει πολύς κόσμος και να τους βοηθήσει..

- *Γιατί ο δημιουργός έφτιαξε την αφίσα;*

Απαντήσεις: Για να στείλει ο κόσμος χρήματα.

- *Από πού το καταλαβαίνετε αυτό;*

Απαντήσεις: -Εγώ νομίζω από εκεί που λέει να τους στηρίζουμε.

- *Γιατί ζητάει χρήματα;*

Απαντήσεις: -Γιατί από μόνη της δεν έχει πολλά χρήματα. -Γιατί αν δώσει ο κόσμος χρήματα θα μπορέσει να σώσει περισσότερα παιδιά. -Μπορεί να τα σώσει και όλα.

- *Ποιοι νομίζετε ότι έδωσαν χρήματα;*

Απαντήσεις: -Οι μεγάλοι. -Οι πλούσιοι. -Εγώ λέω ότι έδωσαν όλοι, γιατί ποιος δεν θέλει να ζουν τα παιδιά; Σίγουρα όλοι βοήθησαν.

Σε αυτό το σημείο οι μαθητές αυθόρμητα πρότειναν να δώσουν χρήματα και να τα στείλουμε στη Unicef. Εξέφρασαν δηλαδή, την επιθυμία να αναλάβουν δράση στην αντιμετώπιση του κοινωνικού ζητήματος της φτώχειας, γεγονός που αποτελεί και την ουσία του κριτικού γραμματισμού.

-Κυρία, εγώ θέλω να δώσω τα χρήματα από τον κουμπαρά το δικό μου και της αδερφής μου. -Και εγώ θα δώσω από τον κουμπαρά μου για τα παιδιά στην Αφρική. - Και εγώ θα ζητήσω από τη μαμά και τον μπαμπά μου να ανοίξουν τον κουμπαρά που έχουμε όλοι μαζί και να μου δώσουν τα χρήματα για τα παιδιά στην Αφρική.

Τις επόμενες ημέρες, πράγματι, τα παιδιά συγκέντρωσαν ένα ποσό, το οποίο και στείλαμε στη Unicef, για τα παιδιά στην Αφρική.

Εικαστικά: Κατασκευή κουμπαρά

Οι μαθητές δημιουργούν τον κουμπαρά στον οποίο συγκεντρώνουν τα χρήματα για τη Unicef (βλ. Εικόνα 39).

Εικόνα 39: «Ο κουμπαράς της τάξης»

- *Θα ήθελα τώρα να υποθέσετε ότι είστε μέλη της Unicef και αντί να φτιάξετε μία αφίσα για να ενημερώσετε τον κόσμο θα προτιμούσατε να μιλήσετε. Τι θα λέγατε στον κόσμο;*

Απαντήσεις: -Βοηθείστε τη Unicef να σώσει τη ζωή των παιδιών στην Αφρική. - Δώστε χρήματα. Κυρία κατάλαβες ότι το τόνισα;

- *Γιατί το έκανες;*

Απαντήσεις: -Για να με προσέξουν οι άνθρωποι και να βοηθήσουν. -Για να δώσουν χρήματα. -Πρέπει όλοι να βοηθήσουν για να σωθούν πιο πολλά παιδιά. -Εγώ κυρία όταν μεγαλώσω θα ήθελα να γίνω μέλος της Unicef για να βοηθάω τα παιδιά.

- *Πολύ ωραία.*

Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά «ανέγνωσαν» την αφίσα. Κατανόησαν ότι υπάρχουν παιδιά που πεινάνε, που διψάνε, που κινδυνεύει η ζωή τους και ανέλαβαν δράση συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση του κοινωνικού ζητήματος της φτώχειας.

5.4.1. Προσέγγιση του κειμένου ως αντικείμενο αξιολόγησης

Η αξιολόγηση σχετίζεται με την επίτευξη του τελικού στόχου του κειμένου. Αν, δηλαδή, θεωρούμε το κείμενο αποτελεσματικό και αν τελικά μας έπεισε.

Η ερευνήτρια διαβάει την αφίσα από την αρχή και ακολουθεί συζήτηση. Αναφέρουμε ενδεικτικές ερωτήσεις.

- *Η φωτογραφία των παιδιών πιστεύετε ότι ταιριάζει με το μήνυμα;*

Απαντήσεις: -Ναι, γιατί δείχνει δύο παιδιά που είναι φτωχά και η Unicef βοηθάει τα φτωχά παιδιά. -Δείχνει δύο παιδιά που πεινάνε και διψάνε και μας λέει ότι πρέπει να έχουν όλα τα παιδιά φαγητό και νερό.

- Γιατί νομίζετε ότι τα έγραψε με διαφορετικό χρώμα;

Απαντήσεις: -Για να προσέξουμε πιο πολύ το ένα, λιγότερο το άλλο, περισσότερο το άλλο.

- Γιατί νομίζετε ότι έγραψε με κόκκινα γράμματα: «Νερό, φαγητό, υγεία για όλα τα παιδιά»;

Απαντήσεις: -Γιατί αυτό είναι το πιο σημαντικό. -Όλα τα παιδιά πρέπει να έχουν νερό, φαγητό και υγεία για να ζούνε. -Γιατί αυτά χρειάζονται για την επιβίωση.

- Νομίζετε ότι τελικά έπεισε τον κόσμο να δώσει χρήματα;

Απαντήσεις: -Ναι τους έπεισε. -Σίγουρα έδωσαν χρήματα.

- Εσάς σας έπεισε η αφίσα;

Απαντήσεις: -Ναι μας έπεισε. -Κυρία το ξέχασες, μας έπεισε και στείλαμε και εμείς χρήματα.

Στο πλαίσιο της αξιολόγησης του κειμένου, η ερευνήτρια δείχνει ακόμα δύο αφίσες στα παιδιά, από μια φιλοζωική οργάνωση και από την Helmera (βλ. Εικόνα 40 & Εικόνα 41).

Εικόνα 40: «Αφίσα Φιλοζωικής Οργάνωσης»

Εικόνα 41: «Αφίσα της Helmera»

Ακολούθησε σύντομη επεξεργασία του θέματος της κάθε αφίσας.

Συζήτηση για την αφίσα από τη φιλοζωική οργάνωση:

- Τι βλέπετε στην αφίσα;

Απαντήσεις: -Έχει φωτογραφία μια γατούλα. -Έχει και γράμματα.

- Τι νομίζετε ότι λένε τα γράμματα;

Απαντήσεις: -Να σώσουμε τις γάτες. -Κάτι για τα ζώα.

Η ερευνήτρια διαβάζει το κείμενο της αφίσας δείχνοντας μία – μία τις λέξεις και στη συνέχεια ρωτάει τα παιδιά:

- *Τι πιστεύετε ταιριάζει η εικόνα με το μήνυμα;*

Απαντήσεις: -Ναι, γιατί δείχνει ένα ζώο και λέει και για ζώα.

- *Τι νομίζετε, τον έχει πετύχει τον σκοπό του ο δημιουργός της αφίσας;*

Απαντήσεις: -Ναι, μας λέει να μην αγοράζουμε ζώα.

- *Εσάς σας πείθει;*

Απαντήσεις: Ναι, έχει ένα γατάκι που έχει μια τιμή με κόκκινο και το μήνυμα είναι γραμμένο με χοντρά γράμματα για να τα κοιτάξουμε.

Η ερευνήτρια δείχνει στα παιδιά και την αφίσα της Helmera.

- *Και σε αυτή την αφίσα τι βλέπετε;*

Απαντήσεις: -Έναν γλάρο που είναι θυμωμένος και κρατάει μια σακούλα με σκουπίδια.

- *Τι νομίζετε ότι λένε τα γράμματα στην αφίσα;*

Απαντήσεις: -Να μην πετάμε σκουπίδια στη θάλασσα.

- *Από πού το κατάλαβες;*

Απαντήσεις: -Από την εικόνα, γιατί ο γλάρος είναι θυμωμένος, και κρατάει μια σακούλα με σκουπίδια, και κάτω έχει πεταμένα σκουπίδια. -Εγώ πρόσεξα το θαυμαστικό.

Η ερευνήτρια διαβάζει το κείμενο της αφίσας δείχνοντας μία – μία τις λέξεις.

- *Τα γράμματα είναι όλα το ίδιο;*

Απαντήσεις: -Έχει κόκκινα γράμματα. -Και μαύρα. -Και το «όχι» είναι με κεφαλαία.

- *Γιατί νομίζετε ότι το έγραψε έτσι;*

Απαντήσεις: -Για να το τονίσει. -Για να μας τραβήξει την προσοχή. -Για να μας πείσει για αυτό που λέει.

- *Τι πιστεύετε ταιριάζει το μήνυμα με την εικόνα;*

Απαντήσεις: Ναι, γιατί μιλάει για σκουπίδια και δείχνει και σκουπίδια.

- *Γιατί νομίζετε ότι έγραψαν με κόκκινο τη λέξη «Φτάνει»;*

Απαντήσεις: -Για να δούμε πρώτα αυτά και μετά τα άλλα.

- *Κατά λάθος το έκαναν ή είχαν κάποιο σκοπό;*

Απαντήσεις: -Είχαν σκοπό να μας πουν να μην πετάμε σκουπίδια. -Γι' αυτό το έγραψαν με κόκκινο και έβαλαν και θαυμαστικό.

- *Τώρα θα ήθελα να κοιτάξετε και τις δύο αφίσες και να μου πείτε ποια από τις αφίσες σας πείθει;*

Απαντήσεις: -Εμένα με πείθει η αφίσα με τον γλάρο γιατί έχει βάλει κόκκινο χρώμα στο πιο σημαντικό μήνυμα που είναι το «φτάνει» και θαυμαστικό. -Εμένα μου τράβηξε την προσοχή η σακούλα με τα σκουπίδια και τα κόκκινα γράμματα. -Εμένα με πείθει επειδή ο γλάρος είναι θυμωμένος και έχει κόκκινα γράμματα και θαυμαστικό, έχει και τη λέξη «όχι» με κεφαλαία για να ξεχωρίζει.

Είναι εντυπωσιακό πως όλα τα παιδιά είπαν ότι τους πείθει περισσότερο η αφίσα με τον γλάρο και επικεντρώθηκαν στα κόκκινα γράμματα και στη χρήση του θαυμαστικού.

Δημιουργία ατομικής αφίσας

Στη συνέχεια, φιλοτέχνησαν ατομικά μια αφίσα με θέμα τα απορρίμματα στις ακτές. Έπειτα, παρουσίασαν τις αφίσες τους στην ολομέλεια και η ερευνήτρια τους πρότεινε να επιλέξουν εκείνη που τους έπειθε περισσότερο. Πολλά παιδιά επέλεξαν αφίσες των συμμαθητών τους και όχι τις δικές τους. Όλα τα παιδιά χρησιμοποίησαν κόκκινο χρώμα για να τονίσουν το πιο σημαντικό μήνυμα και θαυμαστικό. (βλ. Εικόνα 42).

Εικόνα 42 : «Οι αφίσες των παιδιών»

Δημιουργία ομαδικής αφίσας

Έπειτα, η ερευνήτρια τους πρότεινε να φτιάξουν μια ομαδική αφίσα που να λέει: *Όσο μικροί κι αν είμαστε μπορούμε να κάνουμε κάτι μεγάλο.* (Κάποιος μαθητής πρότεινε να γράψουμε: *Να βοηθάμε τα ενάλωτα παιδιά.* (Τα παιδιά ήθελαν να γράψουν και τα δύο μηνύματα). Στη συνέχεια, αποφάσισαν ποια εικόνα θα ζωγραφίσουν, ώστε να ταιριάζει με το μήνυμα. Έπειτα, πρότειναν την κατάλληλη θέση για να τοποθετηθεί η ζωγραφιά, αποφάσισαν να γράψουν με κόκκινο χρώμα το πιο σημαντικό κατά τη

γνώμη τους μήνυμα, αιτιολογώντας τις προτάσεις τους, με παχουλά γράμματα για να φαίνεται καλά και με θαυμαστικό για να το προσέξουν όλοι.

- *Ωραία, γράψαμε το μήνυμά μας, ζωγραφίσαμε, τι ξεχάσαμε;*

Απαντήσεις: -Να γράψουμε τα ονόματά μας. -Δεν θα χωρέσουν όλα. -Να γράψουμε και από πίσω. -Όχι πίσω δεν θα φαίνονται.

- *Τι μπορούμε να κάνουμε;*

Απαντήσεις: -Να βρούμε ένα όνομα όπως «η Unicef».

Κάποιος μαθητής είχε την ιδέα να λέγονται: *Τα Υπερνήπια*, κάτι που άρεσε σε όλους.

Τέλος, τοποθέτησαν την αφίσα έξω από την πόρτα του σχολείου για να τη διαβάσουν οι γονείς τους και να ενημερωθούν, όπως είπαν. Τις επόμενες ημέρες επισκεφθήκαμε τη δημοτική βιβλιοθήκη της πόλης μας και τα παιδιά ήθελαν να τοποθετήσουν και εκεί μια αφίσα, ώστε να τη δουν όλοι (βλ. Εικόνα 43).

Εικόνα 43: «Ομαδική αφίσα»

Κλείνοντας την εφαρμογή του τέταρτου άξονα προσέγγισης του κειμένου, έχει ιδιαίτερη σημασία να αναφέρουμε τα λόγια κάποιου μαθητή: «*Κυρία, δεν το πιστεύω πως ξεκινήσαμε από μια αφίσα και πως μάθαμε τόσα πολλά. Και να ξέρεις κυρία στο τέλος από αυτό που σου είπα έβαλα θαυμαστικό για να το τονίσω*».

Είναι λοιπόν, πραγματικά εντυπωσιακό το τι μπορούν να κατακτήσουν οι μαθητές της προσχολικής εκπαίδευσης, αρκεί ως εκπαιδευτικοί να είμαστε εκεί και να τους ανοίγουμε τους ορίζοντες.

Αποτελέσματα

Κατά την επεξεργασία του κειμένου σύμφωνα με το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων των Χατζησαββίδη, Τσιπλάκου και Κωστούλη (2011) διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Αναφορικά με το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας (πρώτος άξονας), μέσα από τις οργανωμένες συζητήσεις και με τη βοήθεια των κατάλληλων ερωτήσεων ανοιχτού τύπου από την ερευνήτρια, τα νήπια εντόπισαν το θέμα της αφίσας, τους τρόπους μετάδοσης του μηνύματος και τον σκοπό του πομπού. *«Θέλει να μας ενημερώσει ότι υπάρχουν παιδιά που διψάνε και πεινάνε και δεν έχουν υγεία».* Μάλιστα, έχει ιδιαίτερη σημασία να αναφέρουμε πως τα παιδιά γνωρίζουν για το συγκεκριμένο κειμενικό είδος (αφίσα), ήδη τα μακροκειμενικά και μικροκειμενικά χαρακτηριστικά της: *«Εγώ νομίζω ότι όλο αυτό είναι μια αφίσα», «Αφίσα είναι ένα χαρτί που έχει πληροφορίες. Έχει γράμματα και εικόνες και μας λέει διάφορα», «Η μία είναι για να πάμε στην παράσταση, η άλλη για να είμαστε ενημερωμένοι και η άλλη για να βοηθήσουμε. -Είναι διαφορετικές αφίσες, γράφουν διαφορετικά πράγματα και έχουν διαφορετικά ονόματα»,* καθώς και την κοινωνική της λειτουργία: *«Μάλλον θέλει να μας πει ότι εκεί υπάρχουν χωριά που ζουν πολλοί άνθρωποι και έχουν πολλή δίψα και πεινάνε».* *«Να μας δείξει ότι τα παιδιά στην Αφρική είναι φτωχά. -Μας λέει να τα βοηθήσουμε και εμείς».*

Στις πρακτικές προσέγγισης του κειμένου ως γλωσσική και νοηματική δομή (δεύτερος άξονας) αξιοποιήθηκε η λειτουργική γραμματική για την ανάλυση του γραπτού λόγου και η γραμματική των εικόνων. Κατά την επεξεργασία του νοήματος των λέξεων της αφίσας τα παιδιά με βάση τις προσωπικές τους εμπειρίες, αναγνώρισαν το νερό και το φαγητό ως βασικές ανάγκες για την επιβίωση των ανθρώπων: *«Αν δεν πιούμε νερό θα αρρωστήσουμε και θα πεθάνουμε. Το νερό είναι επιβίωση. Το νερό και το φαγητό το έχουμε ανάγκη για να είμαστε υγιείς, πρέπει να πίνουμε πολύ νερό για να μην αρρωσταίνουμε και να τρώμε καλό φαγητό».* Ανέφεραν ότι υπάρχουν άνθρωποι που στερούνται το δικαίωμα για πόσιμο νερό και σωστή διατροφή: *«Όλοι το έχουμε εκτός από κάποιους στην Αφρική, όπως αυτά εδώ τα παιδιά που ακόμα δεν έχουν νερό».* Αναγνώρισαν τη φτώχεια ως αιτία της πείνας και της δίψας που πλήττει τους ανθρώπους στην Αφρική: *«Αυτά τα παιδιά δεν έχουν νερό, φαγητό και υγεία γιατί είναι φτωχά παιδιά».* Προσέγγισαν με κριτική στάση τις αιτίες της φτώχειας: *«Δεν έχουν πόσιμο νερό επειδή δεν βρέχει και το νερό στις λίμνες τελειώνει. Έχει πολλή ξηρασία. Δεν έχουν λεφτά, για να βγάλουν λεφτά πρέπει να έχουν*

δουλειά». «Εκεί στην Αφρική υπάρχουν πολλές ζούγκλες και δεν υπάρχουν πολλά χωράφια με φρούτα και άλλα όπως σε εμάς και γι' αυτό εκεί πεινάνε», προσδιόρισαν τους υπεύθυνους: «Φταίει ο αρχηγός τους. Ο κυβερνήτης. Αν είχαν πηγάδια θα είχαν και περισσότερο φαγητό» και πρότειναν λύσεις: «Να τους βοηθήσει ο πρωθυπουργός της Ελλάδας. Να τους φτιάξει πηγάδια με πόσιμο νερό. Να τους δώσει πολλά σακιά με χρήματα για να πάρουν φαγητό και φάρμακα. Και οι αρχηγοί από την Ιταλία, από την Ισπανία, από την Τουρκία». Μέσα από την τεχνική της ανεστραμμένης τάξης οι μαθητές/τριες αναζήτησαν πληροφορίες και έμαθαν σχετικά με τη Unicef και το έργο της: «Η Unicef βοηθάει τα παιδιά σε όλο τον κόσμο, όσα χρειάζονται βοήθεια».

Από τις συζητήσεις που ακολούθησαν για τις γλωσσικές επιλογές του κειμένου (διαφορετικά χρώματα και μεγέθη γραμματοσειράς, χρήση θαυμαστικού) τα νήπια οδηγήθηκαν σε συμπεράσματα για τις προθέσεις του δημιουργού και τα νοήματα του κειμένου: «Χρησιμοποιεί κόκκινο χρώμα, γιατί θέλει να το τονίσει. Γιατί θέλει να μας κάνει να το προσέξουμε περισσότερο, επειδή είναι το πιο σημαντικό». «Για να προσέξουμε πιο πολύ το ένα, λιγότερο το άλλο, περισσότερο το άλλο». Μάλιστα, είναι εκπληκτικό το πόσο τους ενθουσίασε η χρήση του θαυμαστικού. Κάθε φορά που διαβάζαμε ένα παραμύθι το αναγνώριζαν, το χρησιμοποιούσαν στις ζωγραφιές τους, το αναζητούσαν στα λογότυπα από τις μπλούζες τους.

Αναφορικά με το κείμενο ως κοινωνική πρακτική (τρίτος άξονας) τα νήπια διερεύνησαν το ιδεολογικό περιεχόμενο της αφίσας, αναγνώρισαν το κοινωνικό ζήτημα της φτώχειας και της πείνας και ανέλαβαν δράση προκειμένου να συμβάλλουν στην αντιμετώπισή του, προσφέροντας χρήματα από τον κουμπαρά τους στη Unicef. «Εγώ θέλω να δώσω τα χρήματα από τον κουμπαρά το δικό μου και της αδερφής μου. «Εγώ κυρία όταν μεγαλώσω θα ήθελα να γίνω μέλος της Unicef για να βοηθάω τα παιδιά».

Τέλος, οι δραστηριότητες που συνδέονται με το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης (τέταρτος άξονας) αποσκοπούσαν στην εκτίμηση της επίτευξης του αρχικού στόχου της αφίσας. Η Unicef στοχεύει στο να πείσει τον κόσμο να δώσει χρήματα και να ενισχύσει την προσπάθειά της προκειμένου να σώσει τα παιδιά στην Αφρική. Τα νήπια κατανόησαν τον ρόλο που επιτελεί η αφίσα αλλά και τον ρόλο της Unicef: «Η αφίσα δείχνει δύο παιδιά που είναι φτωχά και η Unicef βοηθάει τα φτωχά παιδιά». «Η Unicef θέλει να βοηθήσει τα ευάλωτα παιδιά και να τα σώσει. Θέλει να δώσει χρήματα και ο κόσμος για να βοηθήσουν όλοι».

Δημιούργησαν τη δική τους αφίσα, αιτιολογώντας τις λεξιλογικές τους επιλογές. Χρησιμοποίησαν κόκκινο χρώμα και θαυμαστικά για να γράψουν το κεντρικό μήνυμα, με σκοπό να το τονίσουν και να το προσέξουν όλοι.

Τέλος, κοινοποίησαν την αφίσα στη δημοτική βιβλιοθήκη της πόλης, για να τη δει πολύς κόσμος και να επιτευχθεί ο σκοπός τους.

6. Συμπεράσματα - Συζήτηση

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να ερευνήσουμε αν μπορεί ο κριτικός γραμματισμός να εφαρμοστεί στο νηπιαγωγείο και αν τα νήπια είναι σε θέση να εμπλακούν σε περίπλοκα θέματα κοινωνικών ζητημάτων, όπως η πείνα και η φτώχεια.

Αποτιμώντας λοιπόν, την όλη προσπάθεια διαπιστώσαμε ότι οι μαθητές/τριες του νηπιαγωγείου αντιλήφθηκαν επαρκώς τον ρόλο που επιτελεί η αφίσα και συμμετείχαν σε κάθε φάση της διαδικασίας με αυξημένο ενδιαφέρον και ενθουσιασμό. Απάντησαν σε ερωτήματα, έθεσαν τα δικά τους ερωτήματα και ανίχνευσαν τα νοήματα και τα υπονοήματα του κειμένου της αφίσας. Οι μαθητές που συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού μαθαίνουν «πώς να διαβάζουν ανάμεσα στις γραμμές» (Leland, Harste & Huber, 2005, σ. 259). Μέσα από τις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, οι οποίες λειτούργησαν ως σημεία παρακίνησης, τα νήπια κατανόησαν και διαχειρίστηκαν περίπλοκα κοινωνικά ζητήματα, όπως η πείνα και η φτώχεια που πλήττει τους ανθρώπους στην Αφρική, με κριτική ματιά. Οι μαθητοκεντρικές συζητήσεις ενθάρρυναν τα παιδιά να αναστοχαστούν, και με βάση τις προσωπικές εμπειρίες πείνας και δίψας, να αναγνωρίσουν τη σημασία του πόσιμου νερού και της σωστής διατροφής στη διατήρηση της ανθρώπινης υγείας. Συνειδητοποίησαν ότι υπάρχουν παιδιά που κινδυνεύει η ζωή τους από την πείνα και τη δίψα και πρότειναν λύσεις δείχνοντας αισθήματα συμπόνιας και αλληλεγγύης. Κατανόησαν πλήρως τον ρόλο της Unicef και τον σκοπό δημιουργίας της αφίσας. Από την όλη διαδικασία αποδεικνύεται ότι ο κριτικός γραμματισμός και οι διδακτικές του πρακτικές μπορούν να εφαρμοστούν στο νηπιαγωγείο. Σε αυτό το συμπέρασμα καταλήγουν και οι έρευνες των kokozidou, Goti & Ntinis (2020).

Εν κατακλείδι, είναι γεγονός πως η εφαρμογή της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού αποτελεί ένα πολυδιάστατο εγχείρημα που απαιτεί χρόνο και ιδιαίτερη προσπάθεια από την πλευρά του εκπαιδευτικού. Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες που

ενέχει, ως εκπαιδευτικοί, είναι σημαντικό να καλλιεργούμε δεξιότητες κριτικού γραμματισμού από την προσχολική εκπαίδευση προκειμένου οι μαθητές να αναπτύξουν την κριτική ανάγνωση και την ικανότητα να αντιλαμβάνονται, να αναλύουν και να αξιολογούν τις πληροφορίες που λαμβάνουν. Στόχος της εκπαίδευσης είναι να καταστήσει εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους ικανούς ώστε να λειτουργούν ως πολιτισμικοί εργάτες (cultural workers): να αναγνωρίζουν κοινωνικές αδικίες, να αντιμετωπίζουν κοινωνικά ζητήματα και να εργάζονται προς τη διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης (Gruenwald, 2003· Vasquez, 2004· Luke, 2012 οπ. αναφ. στο Κοντοβούρη & Ιωαννίδου, 2013, σ. 85).

Ο κριτικός γραμματισμός πρέπει να έχει μια θέση στο νηπιαγωγείο, καθώς δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τίποτα δεν ξεφεύγει από την παρατήρηση των παιδιών, αρκεί να στεκόμαστε δίπλα τους υποστηρίζοντας και ενισχύοντας κάθε τους βήμα (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 98).

Βιβλιογραφία

Banks, J. A. (2003, September). Teaching Literacy for Social Justice and Global Citizenship. *Language Arts* 81(1), σ σ. 18-19.

Baynham, M. (2002). *Πρακτικές Γραμματισμού*. (Μ. Αραποπούλου, Trans.) Αθήνα: Μεταίχμιο.

Chlapoutaki, E., & Dinas, K.D. (February, 2020). Teachers' attitudes towards Critical Literacy Pedagogy and the role of their education: international experience. *Multilingual Academic Journal of Education and Social Sciences*, 8(1), 157-170. (In Greek). Ανάκτηση από https://kwpublications.com/papers_submitted/7338/teachers-attitudes-towards-critical-literacy-pedagogy-and-the-role-of-their-education-international-experience.pdf

Clarke, L.W. & Whitney E. (2009). Walking in Their Shoes: Using Multiple Perspectives Texts as a Bridge to Critical Literacy. *The Reading Teacher*, 62(6), pp. 530–534.

Hasan, R. (2006). Γραμματισμός. Καθημερινή Ομιλία και Κοινωνία. In Α. Χαραλαμπίδης (Ed.), *Γραμματισμός, κοινωνία και εκπαίδευση* (pp. 134-189), Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη

<https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/PN1546/hasan.pdf>

Heffernan, L., & Lewison, M. (2000 October). Making Real – World issues our Business: Critical Literacy in a Third - Grade Classroom. *Primary Voices*, 9 (2), pp. 15-21.

Kokozidou, Ai., Goti, E. & Ntinias, K. (2020). Critical Literacy in Preschool Education Classroom. *Multilingual Academic Journal of Education and Social Sciences*. Voi 9 No. 1, 2020, pp.134-169. Ανάκτηση από <https://users.uowm.gr/kdinas/wp-content/uploads/2020/09/critical-literacy-in-preschool-education-classroom1.pdf>

Leland, C. H., Harste, J. C., & Huber, K. R. (2005 March). Out of the Box. Critical Literacy in a First-Grade Classroom. *Language Arts*, 82 (5), pp. 257-268.

Lewison, M., Flint, A. S., & Van Sluys, K. (2002). Taking on Critical Literacy: The Journey of Newcomers and Novices. *Language Arts*, 79 (5), pp. 382-392.

McLaughlin, M., & DeVogd, G. (2004 September). Critical Literacy as Comprehension: Expanding Readers Response. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 48 (1), pp. 52-62.

Αθανασίου, Λ., (2000). *Μέθοδοι και τεχνικές στις επιστήμες της αγωγής*. Ιωάννινα.

Αλεξίου, Μ., Κουτσογιάννης, Δ., Ντίνας, Κ., & Χατζησαββίδης Σ. (2012). *Μελέτη για τον Σχεδιασμό, την Ανάπτυξη και την Εφαρμογή Σεναρίων και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων για τη Διδασκαλία της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Ανάκτηση από <https://shorturl.at/BIZ08>

Αναστασιάδου, Α., & Ηλιοπούλου, Κ. (2014). Ανάπτυξη στρατηγικών κριτικής ανάγνωσης και γραφής: Μια εναλλακτική διδακτική πρόταση. Στο Γρίβα, Ε., Κουτσογιάννης, Δ., Ντίνας, Κ., Στάμου, Α., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., & Χατζησαββίδης Σ. (επιμ.). *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη»*
<http://www.nured.uowm.gr/drama/PRAKTIKA.html>.

Γώτη, Ε., Ντίνας, Κ. Δ., & Κοκοζίδου, Αι. (2014). "Ο λύκος αλλιώς: πώς να 'ναι, πώς; Ψάξε και θα βρεις κριτικά αν το σκεφτείς". Ο Κριτικός Γραμματισμός στο Νηπιαγωγείο: Ένα Πρόγραμμα Εφαρμογής του. In Ε. Γρίβα, Δ. Κουτσογιάννης, Κ. Ντίνας, Α. Στάμου, Α. Χατζηπαναγιωτίδη & Σ. Χατζησαββίδης (Eds). *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη»* <https://users.uowm.gr/kdinas/wp-content/uploads/2016/01/%CE%9F-%CE%BB%CF%8D%CE%BA%CE%BF%CF%82-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CF%8E%CF%82.pdf>

Κοντοβούρκη, Στ., (2013). Κριτικός Γραμματισμός: Μια προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας. Στο Εκπαιδευτικός Όμιλος Κύπρου. *Πρακτικά 13^{ου} Συνεδρίου: «Η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στη δημοτική και μέση εκπαίδευση»*. http://www.eokcy.org/data/uploads/docs/praktika/praktika_13ou_synedriou.pdf

Κοντοβούρκη, Στ., Ιωαννίδου Ε., (2013). Κριτικός γραμματισμός στο κυπριακό σχολείο: Απόψεις, πρακτικές και στάσεις εκπαιδευτικών. *Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση. Εργαστήριο Παιδαγωγικών Ερευνών & Εφαρμογών*. (1), pp. 82-107. Ανάκτηση από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/education/article/view/1822>

Κουτσογιάννης, Δ., (2014). Κριτικοί γραμματισμοί: διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα. Στο Γρίβα, Ε., Κουτσογιάννης, Δ., Ντίνας, Κ., Στάμου, Α., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., & Χατζησαββίδης Σ. (επιμ.). *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη»* <https://shorturl.at/Gh0Y9>

Κωστούλη, Τ., & Στυλιανού, Μ. (2014). Ο κριτικός γραμματισμός από τη θεωρία στην πράξη: Εργαλεία δόμησης και αναστοχασμού νέων ταυτοτήτων και παιδαγωγικών πρακτικών. *Πρακτικά της 34^{ης} Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ.* Ανάκτηση από: <https://search.lib.auth.gr/Record/ikee-324538>

Μητσικοπούλου, Β., (2001). «Γραμματισμός» στο *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Επιμελημένο από τον Αναστάσιο Φοίβο Χρηστίδη, 209-213. Θεσσαλονίκη. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανάκτηση από https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e1/index.html

Ντίνας, Κ. Δ., & Γώτη, Ε. Γ. (2016). *Ο Κριτικός Γραμματισμός στη Σχολική Πράξη: Αρχίζοντας από το Νηπιαγωγείο...* Αθήνα: Gutenberg.

Πεντέρη, Ε., Χλαπάνα, Ε., Μέλλιου, Κ., Φιλιππίδη, Α., & Μαρινάτου, Θ. (2022). *Πρόγραμμα Σπουδών Για την Προσχολική Εκπαίδευση – Διευρυμένη Εκδοχή* (2η Έκδοση, 2022 ΙΕΠ). Στο πλαίσιο της Πράξης «Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» του ΙΕΠ με MIS 5035542.

Στάμου, Α. Γ., Πολίτης, Π. & Αρχάκης, Α. (2016). *Γλωσσική Ποικιλότητα και Κριτικοί Γραμματισμοί στον Λόγο της Μαζικής Κουλτούρας: Εκπαιδευτικές Προτάσεις για το Γλωσσικό Μάθημα*. Καβάλα: Σαΐτα.

Τεντολούρης, Φ., & Χατζησαββίδης, Σ. (2014). Λόγοι του Κριτικού Γραμματισμού και η “Τοποθέτησή” τους στη Σχολική Πράξη: Προς μια Γλωσσοδιδασκτική Αναστοχαστικότητα. *Πρακτικά της 34^{ης} Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ.* (σσ. 411-421). Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Χατζηλουκά-Μαυρή, Ει. (2010). Από την επικοινωνιακή-κειμενοκεντρική προσέγγιση στην παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού (ή η διδασκαλία του γραπτού λόγου στο δημοτικό σχολείο σήμερα): Η περίπτωση της Κύπρου. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* (16), pp. 114-130 Ανάκτηση από: <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos16/114-130.pdf>

Χατζησαββίδης, Σ. (2007). Ο Γλωσσικός Γραμματισμός και η Παιδαγωγική του Γραμματισμού: Θεωρητικές Συνιστώσες και Δεδομένα από τη Διδακτική Πράξη. *Πρακτικά του 6^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της OMEP*. Πάτρα. Ανάκτηση από: <https://ikee.lib.auth.gr/record/265328?ln=el>

Χλαπουτάκη, Ε. (2016). *Παιδαγωγικές Πρακτικές Κριτικού Γραμματισμού*. (Διδακτορική Διατριβή). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Ανάκτηση από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/39601>

Δικτυογραφία

Αφίσα της UNICEF και εικόνα για επεξεργασία
<https://www.tovima.gr/2014/04/03/media/o-radiomarathwnios-tis-unicef-sti-dimosia-radiofwnia/>

Βίντεο της ActionAid Hellas. Kenya BAMA community.
https://www.youtube.com/watch?v=GL9Du4jAYg&ab_channel=ActionAidHellas

Η ιστοσελίδα της Unicef Ελλάδας <https://www.unicef.org/greece/>

Παράρτημα

Τίτλοι βιβλίων που χρησιμοποιήθηκαν:

1. *Ένας καλύτερος κόσμος, τα δικαιώματα του παιδιού* (Ελαιοτριβιάρη Κλεοπάτρα, εκδ. Παπαδόπουλος).
2. *Έχω – πάντα – Δικαίωμα*, Δέκα διηγήματα γραμμένα από δέκα συγγραφείς και χαρισμένα στα παιδιά του κόσμου στα παιδιά της Unicef (Έφη Ριζά – Σκύφα, εκδ. Έναστρον).
3. *Μια ζωή σαν τη δική μου. Πώς ζουν τα παιδιά σ' όλο τον κόσμο*. Ένα βιβλίο από τη Unicef. (Ρένια Τουρκολιά – Κυδωνιέως, εκδ. Πατάκη).
4. *Το κοριτσάκι με τα σπύρτα* (Hans Christian Andersen, εκδ. Λιβάνη).

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

1. Γνωρίζετε τι είναι η UNICEF;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

2. Έχετε ακούσει για το έργο της;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

3. Γνωρίζετε ποιους βοηθάει;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

4. Σε περίπτωση που γνωρίζετε, μπορείτε να αναφέρετε κάποιες πληροφορίες;

.....

.....

.....

.....

.....